

**Universiteit
Antwerpen**

Faculteit Sociale Wetenschappen
Faculteit Bedrijfswetenschappen en Economie

MASTERPROEF

Academiejaar 2021 – 2022

Van woord naar daad

**Discoursen van Vlaamse organisaties die klimaatgerelateerde
ontwikkelingsprojecten realiseren in het Globale Zuiden**

Isaura Bonneux

Master in de Sociaal-Economische Wetenschappen

Masterthesis

Promotor: Prof. dr. Gert van Hecken

Medebeoordelaar: Prof. dr. Walter Weyns

Masterproef voorgelegd met het oog op het behalen van de graad van
Master in de Sociaal-Economische Wetenschappen

Studentennummer: s0184879

Abstract

Mainstream views of climate change and development cooperation are challenged by critical theories that centre attention on historically shaped injustices. Development organisations that undertake climate related projects inevitably need to address this debate. For this reason, world ecology, climate justice and theories about (post)development, decolonisation and (de)growth are explored to gain insight in issues regarding climate change and development cooperation. Acknowledging climate justice and decolonising is not exclusively about actions but also about words that inform actions. Therefore, these theories are used as frameworks to analyse the discourses of development organisations that undertake climate related projects. For this thesis, eleven interviews with nine different organisations were conducted. Results indicate significant differences in degree of orientalism and othering between organisations: some organisations use stereotyping of the Global South when talking, others are more cautious. While historical responsibilities of the Global North in CO₂ emissions are recognized, pressure on natural resources is framed as being caused by the Global South. Development cooperation and not international cooperation and solidarity is still the main paradigm, as (financial) trust and perceptions on expertise contradict the principles of equal partnership. Although organisations seem to be aware of changing paradigms in the sector of development cooperation, (implicit) assumptions continue to negate climate justice and critical development theories.

Keywords: climate justice, world ecology, discourse analysis, development organisations, decolonisation, orientalism

Afkortingenlijst

CBDR *Common but differentiated responsibilities*

GN Globale Noorden

GZ Globale Zuiden

Ngo non-gouvernementele organisatie

ODA *Official Development Assistance*

PCELS *People of Color Environmental Leadership Summit*

SDG *Sustainable Development Goals*

VN Verenigde Naties

VS Verenigde Staten

Tabellenlijst

TABEL 1: OVERZICHT ONDERVRAAGDE ORGANISATIES	25
TABEL 2: OVERZICHT RESULTATEN	27

Inhoudsopgave

1	INLEIDING.....	5
2	KLIMAAT: SOCIAAL GECONSTRUEERD EN BEÏNVLOED	6
2.1	KLIMAATVERANDERING EN GROEI	6
2.2	KOLONIALISME, KAPITALISME EN KLIMAAT	9
2.3	MILIEU- EN KLIMAATRECHTVAARDIGHEID	11
3	ONTWIKKELINGSSAMENWERKING: WHAT'S IN A NAME?	15
3.1	ONTWIKKELINGSSAMENWERKING VERSUS INTERNATIONALE SOLIDARITEIT	15
3.2	SPELERS IN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING	16
3.3	ONTWIKKELINGSDISCOURS: KOLONIALISME IN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING	18
3.4	DEKOLONISERING VAN ONTWIKKELING(SSAMENWERKING).....	19
4	ONDERZOEKSMETHODE	22
4.1	DATAVERZAMELING	22
4.2	METHODE.....	24
5	RESULTATEN DISCOURSANALYSE.....	26
5.1	ORIËNTALISTISCHE BEELDVORMINGEN	28
5.2	DE RATIONALE ACHTER KLIMAATACTIES	29
5.2.1	<i>Verantwoordelijkheden en oorzaken van klimaatverstoringen.....</i>	<i>29</i>
5.2.2	<i>Klimaateffecten als verbindend element tussen het Globale Noorden en Zuiden</i>	<i>32</i>
5.2.3	<i>Klimaatprojecten als strategie.....</i>	<i>33</i>
5.3	SPANNINGEN IN SAMENWERKINGSVERBANDEN	35
5.3.1	<i>Expertise en vertrouwen als heikele punten in gelijkwaardige samenwerking</i>	<i>36</i>
5.3.2	<i>Sensibilisering in het Globale Zuiden en Vlaanderen</i>	<i>39</i>
6	DISCUSSIE EN CONCLUSIE	41
7	BIBLIOGRAFIE	I
8	BIJLAGES.....	1
9	VERKLARING OP EER.....	6

1 Inleiding

Klimaatverandering is “*the defining issue of our time and we are at a defining moment*” (United Nations, 2020, al. 1). Daarom krijgt het zowel op maatschappelijk als wetenschappelijk vlak veel aandacht. Naast onderzoek naar technische oplossingen voor klimaatverstoringen, gebeurt er steeds meer onderzoek naar hoe we de strijd tegen de klimaatopwarming rechtvaardiger kunnen voeren, rekening houdend met structureel gevormde ongelijkheden en gedifferentieerde verantwoordelijkheden. Zo heeft het Globale Zuiden (GZ) historisch het minst bijgedragen aan klimaatverandering, maar ondervindt wel de grootste gevolgen (Martinez-Alier, 2002). Ook maatschappelijk gezien krijgt klimaat veel aandacht: in Vlaanderen komen niet alleen de jeugd maar ook grootouders op voor het klimaat; het aantal organisaties dat zich inzet voor het klimaat blijft groeien. In de huidige maatschappelijke debatten staat ook dekolonisatie bovenaan op de agenda. In tal van instituties, zoals de Noord-Zuid/Internationale solidariteit beweging in Vlaanderen, vinden denkoefeningen plaats over dekolonisering en inclusie (voor voorbeelden zie Van Acker and Willems (2020) en 11.11.11 (2020)) en de *Black Lives Matter* beweging zorgde internationaal voor een verhoogde zichtbaarheid van dit thema. Binnen de wetenschappelijke literatuur bestaat een lange traditie aan dekoloniseringsonderzoek dat bijzonder relevant is in het licht van de huidige maatschappelijke tendensen. Het thema van klimaatgerelateerde ontwikkelings-samenwerking bevindt zich dan ook op het snijpunt van twee relevante, ruim besproken en hevig bediscussieerde thema's.

Deze thesis focust op Vlaamse organisatie die klimaatgerelateerde ontwikkelingsprojecten in het GZ realiseren. Aan de hand van een kwalitatieve discoursanalyse op interviews worden discourses met betrekking tot duurzaamheid en ontwikkelingssamenwerking/internationale samenwerking en/of internationale solidariteit achterhaald. Welke discourses en praktijken over de oorzaken, gevolgen en oplossingen van klimaatverandering/-verstoring domineren? Welke discourses gaan er schuil achter hun praktijken en in mate zit er coherentie binnen de discourses en praktijken?

In het theoretisch kader staat klimaat centraal en wordt de rechtvaardigheidskwestie met betrekking tot klimaatverandering en groei aan de hand van een *world ecology* benadering geschetst. Verder worden de debatten over ontwikkelingssamenwerking behandeld met een focus op (neo)kolonialisme, oriëntalisme en dekolonisering van zowel daden als woorden; de veranderingen in het ontwikkelingssamenwerkingslandschap zoals de shift naar internationale solidariteit en gelijkwaardig partnerschap worden geschetst. De resultaten tonen aan dat er grote verschillen tussen organisaties zitten in oriëntalistische beeldvormingen en stereotypen. Hoewel organisaties zich bewust lijken te zijn van veranderende paradigma's in de sector van de ontwikkelingssamenwerking, blijven oriëntalistische ideeën bestaan en negeren of ontkennen (impliciete) veronderstellingen klimaatrechtvaardigheid en kritische (ontwikkelings)theorieën.

2 Klimaat: sociaal geconstrueerd en beïnvloed

In dit eerste deel van het theoretisch kader staat klimaat centraal. Vanuit een sociologisch standpunt wordt verhelderd hoe sociale systemen klimaat en milieu (historisch) construeren en beïnvloeden. Een aantal brede discoursen en debatten rond klimaatverandering en klimaatrechtvaardigheid worden besproken. Dit informeert het analysekader voor de discoursanalyse (zie hoofdstuk 5): hoe spreken de geïnterviewde (vertegenwoordigers van de) organisaties over klimaatverandering en klimaatrechtvaardigheid? Er wordt ingezoomd op enkele relevante oorzaken van en enkele voorgestelde oplossingen voor klimaatverandering; hierover heerst veel discussie en bestaat geen consensus. Om de structurele machtsongelijkheden te begrijpen, en dan vooral de manier waarop deze (on)bewust nog verder leven in de specifieke framings rond duurzaamheid en klimaatrechtvaardigheid, wordt er dieper ingegaan op de relatie tussen kapitalisme, klimaat en kolonialisme vanuit het perspectief van de *world ecology theory* (Goff, 2018; Moore, 2017; Patel & Moore, 2018). De *world ecology* benadering biedt een lens van waaruit de resultaten bekeken en geïnterpreteerd worden; deze keuze heeft een impact op de analyse en de discussie van de resultaten (zie hoofdstuk 5 en 6). Dit perspectief wordt gekozen omdat het een duidelijke link legt tussen kolonialisme en klimaat. De analyse van kolonialisme biedt een kader om de twee elementen van de onderzoeksvraag (klimaat en ontwikkelingssamenwerking) te verbinden.

2.1 Klimaatverandering en groei

Klimaatverandering kent een lange geschiedenis waarbij verschillende factoren op elkaar inspelen. De steeds toenemende uitstoot van CO₂ in de atmosfeer leidt tot het broeikaseffect; dit zorgt niet enkel voor een algehele warmere temperatuur en een stijging van het algemene niveau van de zeespiegel, maar in tweede orde voor een stijging van de incidentie en intensiteit van extreme weersomstandigheden, zoals droogte, overstromingen en orkanen (Stocker, 2014). Hoe die factoren op elkaar inspelen is daarbij cruciaal. De gekende IPAT-vergelijking van Erlich (1971) stelt dat de menselijke impact op het klimaat (geoperationaliseerd als uitstoot) afhankelijk is van consumptie, populatie en de gebruikte technologie (hier uitstoot per geproduceerde eenheid); groei in een van deze drie elementen heeft een negatieve impact op het klimaat. De kapitalistische wereldeconomie maakte de groei van deze drie factoren mogelijk en is daarom een essentieel element in de analyse van klimaatverandering. De IPAT-vergelijking krijgt veel kritiek omdat deze een onderlinge onafhankelijkheid tussen populatie, consumptie en technologie veronderstelt en sociaal-politieke structuren negeert die deze drie elementen bepalen (Dietz & Rosa, 1994).¹

Populatie vormt de eerste factor in de IPAT-vergelijking: elke persoon op aarde zorgt inherent voor degradatie van het leefmilieu volgens Erlich (1971). Wanneer populatiegroei geproblematiseerd wordt, in lijn met neomalthusiaanse theorieën, wordt er vaak over het

¹ Deze kritiek wordt verder geduid onder 2.2 Kolonialisme, kapitalisme en klimaat

huidige tijdperk als het antropoceen ofwel het menselijk gedomineerd geologisch tijdperk (Crutzen, 2002) gesproken. Neomalthusianen stellen dat populatiegroei een grote druk zet op natuurlijke hulpbronnen en leidt tot een grotere CO₂-uitstoot met het risico klimaat evenwichten te verstoren (Kelly & Kolstad, 2001). Dit wordt sterk bekritiseerd door auteurs die de nadruk leggen op het tweede element (consumptie) binnen de IPAT-vergelijking en stellen dat klimaatverandering niet antropogeen maar sociogeen is; zo is het niet populatiegroei op zich maar de stijging in consumptie die leidt tot een toename in broeikasgassen (Ajl, 2021; Moore, 2017; Satterthwaite, 2009), en heeft populatiecontrolebeleid weinig effect op klimaatverandering (Bretschger, 2020). Het laatste element binnen de vergelijking van Erlich (1971) is technologie, gedefinieerd binnen de vergelijking als uitstoot per geproduceerde eenheid. Door energie-efficiëntere productiemethodes en technologieën te gebruiken, daalt de hoeveelheid uitstoot per eenheid productie. De *Jevons Paradox* toont echter aan dat efficiëntere methodes leiden tot snellere groei en grotere productie waardoor de totale uitstoot niet daalt; dit betekent dat het inzetten op technologische verbeteringen contraproductief is (Alcott, 2005). De drie factoren van de IPAT-vergelijking moeten daarom onvermijdelijk in interactie moeten worden bekeken en niet als drie losstaande elementen.

Als het gaat om klimaatverandering is het economische systeem van essentieel belang. De kapitalistische economie, waarbij kapitaal wordt ingezet om meer kapitaal te creëren, heeft massaconsumptie mogelijk gemaakt met alle milieu-impact van dien; de exponentiële groei oriëntatie van de kapitalistische economie blijkt hoe langer hoe meer niet compatibel met de ecologische grenzen van de planeet, zoals recente rapporten duidelijk aangeven (IPCC, 2022; Stockholm Resilience Center, 2022). Het *Limits to growth*-rapport van de Club van Rome stelde reeds in de jaren '70 dat er bepaalde natuurlijke grenzen zijn die groei zouden laten stagneren (Meadows, Meadows, Randers, & Behrens, 1972). In tegenstelling tot het *Limits to growth*-rapp, geven de recente documenten van onder andere Stockholm Resilience Center (2022) aan dat het overschrijden van natuurlijke grenzen niet automatisch leidt tot het stagneren van groei. Het *Limits to growth*-rapport heeft tot een hele waaier aan theorieën geleid die een antwoord trachten te geven op de problematieken gelieerd aan groei die het rapport voorlegt. Groene groei, ontgroei, duurzame groei en postgroei worden besproken als mogelijke oplossingen (en discoursen) voor klimaatverandering.

Groene groei past in een discours van ecomodernisme: technologie vormt de oplossing voor de milieu- en klimaatproblematiek en een switch naar groene technologie zorgt er voor dat groei nog steeds mogelijk is (Lorek & Spangenberg, 2014). Volgens de definitie van de OECD (2011) is groene groei *“fostering economic growth and development, while ensuring that natural assets continue to provide the resources and environmental services on which our well-being relies”* (p.6). Binnen de logica van de IPAT-vergelijking: efficiëntere technologieën verminderen de impact van productie op het klimaat of er kan met dezelfde technologie meer geconsumeerd worden (Alcott, 2010). De overheid treedt op als facilitator, moedigt investeringen in groene technologie aan, om ervoor te zorgen dat stijgende emissies van

economische groei worden ontkoppeld (Ajl, 2021; OECD, 2011). Ontkoppeling kan zowel absoluut - het gebruik van natuurlijke hulpbronnen in absolute termen neemt af - als relatief zijn - de ecologische intensiteit van economische output neemt af (Jackson, 2016).

Het ontgroeiparadigma stelt dat consumptie en productie teruggedrongen moeten worden; dit is de enige manier om een ecologische crisis te voorkomen. Ontgroeiers stellen dat er geen bewijs is voor het ontkoppelen van groei en de uitstoot van emissies, en dat modellen van groene groei zijn gebaseerd op technologieën die nog niet bestaan (Hickel & Kallis, 2020). Daarbij is het zeer onwaarschijnlijk dat absolute ontkoppeling snel genoeg wordt bereikt om de opwarming van de aarde onder 1.5 of zelfs 2 graden te houden (Hickel & Kallis, 2020; Jackson, 2016). Daarbij wordt de groei gepercipieerd in termen van BBP en is er veel bewijs dat dit geen goede indicator voor menselijk welzijn is, aangezien bijvoorbeeld uitgaves aan oorlog zorgen voor een hoger BBP (van den Bergh, 2007). Ook de *Jevons Paradox* toont aan dat de winstzoekende logica van kapitaal de efficiëntielogica zal (mis)gebruiken om snellere groei te realiseren; beleid omtrent groei is dus noodzakelijk (Alcott, 2005). Bovendien is uitstoot niet de enige natuurlijke grens; dit maakt groeien enkel met betere technologie zonder andere grenzen te overschrijden nog moeilijker (Stockholm Resilience Center, 2022).

Bij postgroei gaat het niet om meer of minder, maar om beter. Ontgroeien is een mogelijkheid in een postgroei-toekomst, maar niet de enige. Daarbij benadrukken postgroeiers de noodzaak om afstand te nemen van het moderne kapitalistische systeem en de focus op ongebreidelde groei van koopwaar die de oorzaak van zowel socio-economische als ecologische drama's is (Postgrowth Institute, 2018).

Tenslotte is er de idee van duurzame groei. Duurzaamheid houdt in dat we in de noden van de huidige bevolking moeten voorzien zonder de bevolking van de toekomst in gevaar te brengen (Brundtland, 1987). Het brengt de economische, sociale en ecologische dimensie samen aan de hand van de drie P's: *People*, *Profit* en *Planet*. Groen kapitalisme en *Corporate Social Responsibility* zijn hierop gebaseerd (Hickel & Kallis, 2020). Duurzame groei sluit sterk aan bij de idee van groene groei (groei is wederom deel van de oplossing) maar neemt een bredere kijk en focust niet enkel op efficiëntere technologieën. De verhoogde aandacht voor duurzaamheid is ook gerelateerd aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de Verenigde Naties (VN): een totaal van 17 doelen over vijf globale thema's (mensen, planeet, welvaart, vrede en partnerschap) dienen als richtingwijzers "om de mensheid te bevrijden van armoede en de planeet terug op de koers richting duurzaamheid te plaatsen" (Sustainable Development Goals Belgium, 2022, al. 1).

Verdere kritieken op groene groei zijn dat het 'verandering zonder verandering' is (Ajl, 2021) en het kapitalisme negeert als systeem dat (ongelijke) groei van consumptie en uitstoot creëert. Ook duurzame groei en de SDG's, zoals ingevuld door de VN, focussen sterk op economische groei, technologie (Scheyvens, Banks, & Hughes, 2016), marktgebaseerde

oplossingen (Pingeot, 2014) en critici stellen dat het niet kritisch (genoeg) naar de rol van kapitalisme kijkt (Gómez-Baggethun, 2019). Daarom is het relevant eerst kapitalisme te definiëren en vervolgens te onderzoeken welke rol kapitalisme speelde in de klimaatkwestie. Ook kolonialisme speelt hierbij een rol, dit wordt hieronder verder geduid. Deze analyse is essentieel om de kritieken op groene groei en het klimaatrechtvaardigheidsdebat (zie 2.3) ten volle te vatten. Structurele ongelijkheden komen historisch tot stand en de eisen die de klimaatrechtvaardigheidsbeweging stelt zijn gebouwd op de historische inzichten rond onder andere de interdependentie tussen kolonialisme, kapitalisme en klimaat.

2.2 Kolonialisme, kapitalisme en klimaat

Binnen deze analyse is het belangrijk te verduidelijken wat we verstaan onder kapitalisme. Kapitalisme is een politiek-economisch systeem waarbij het investeren van geld (kapitaal) met het oog op winst centraal staat en een kleine klasse de productiemiddelen in handen heeft en de grote massa werkt zonder bezit voor een loon (Marx, 1867). Het privébezit van de productiefactoren is volgens Marx (1867) de basis van uitbuiting, waardoor arbeiders zich moeten verkopen als waar op de markt tegen een lagere prijs dan de meerwaarde die ze met hun arbeid creëren. Hierdoor wordt een selecte club steeds rijker, terwijl de meerderheid wordt 'leeggezogen' door kapitaal. Kapitalisme wordt ook gedefinieerd als een sociaal systeem waarbinnen sociale relaties worden gevormd volgens een stelsel van goedkope inputs en streven naar winst (Wallerstein, 1983). Commodificatie staat centraal in kapitalisme, marktprijzen worden aan allerlei aspecten van het menselijk handelen toegewezen; commodificatie is geen natuurlijk proces, maar iets wat tot stand komt door bewuste keuzes (Patel & Moore, 2018).

Elke fase van kapitalisme is gerelateerd met veranderende relaties tussen natuur en samenleving (Fairhead, Leach, & Scoones, 2012; Moore, 2000). Patel en Moore (2018) spreken van 'grensgebieden', plaatsen waar crisissen nieuwe kansen bieden om winst te maken. Kolonies waren een van de eerste grensgebieden, de commodificatie van natuur is vandaag ook een dergelijk grensgebied (Fairhead et al., 2012); door natuur als waar te beschouwen wordt het een nieuwe 'categorie' binnen het kapitalisme en wordt het net als arbeid 'leeggezogen' (Patel & Moore, 2018). Voor de groei van kapitalisme was het verder extraheren van goedkope grondstoffen en de uitbreiding van de kolonisatie noodzakelijk (Larrain, 2013). Het koloniale project was een project van kapitaalaccumulatie (Blaut, 1989). Volgens de *Dependency Theory* verrijken bepaalde landen in het Globale Noorden (GN) zich ten koste van andere landen in het GZ (Frank, 1979), waardoor kapitalisme zorgt voor een geografisch ongelijke ontwikkeling (Cumbers & Gray, 2020): de onderontwikkeling in het GZ is het rechtstreekse gevolg van kapitalistische, imperialistische en koloniale uitbuiting. Onder de vorm van neokolonialisme, een subtiele manier van dominantie en belangenoplegging van voormalige kolonisatoren en nieuwe grootmachten (Wijesinghe, Mura, & Bouchon, 2019), werden imperialistische praktijken ook na formele onafhankelijkheid verder gezet (Rodney, 2018). *Dependency* gaat voornamelijk over de invloed van buitenlandse politiek op de lokale

ontwikkeling. De kapitalistische wereldeconomie bestaat uit een kern, een periferie en een semi-periferie. In de kern spelen zich de belangrijkste economische, politieke en militaire gebeurtenissen af. De periferie is daarentegen onderontwikkeld en afhankelijk van de kern voor kapitaal. De semi-periferie bevindt zich tussen de twee voorgaande (Wallerstein, 1983). De ongelijke machtsverhoudingen tussen de kern en de periferie zorgen ervoor dat het GZ onderontwikkeld is (Cumbers & Gray, 2020). De binaire *Dependency theory* wordt uitgedaagd door globalisering; de huidige globale structuur is veel complexer waarbij *corporate groups* een steeds prominenter plaats innemen die niet gebonden zijn aan grenzen (Mahoney & Rodríguez-Franco, 2018).

Vandaag krijgt in een nieuwe fase van het kapitalisme het duurzaamheidsdiscours een centrale plaats (N. Smith, 2007). Eco-kapitalisten zien de toenemende commodificatie van natuur(externaliteiten) als een marktvriendelijke oplossing voor milieuproblemen; het kan ook opgevat worden als creatie van nieuwe gebieden voor kapitalistische activiteiten (Robertson, 2004), of als strategie om natuur steeds meer binnen te dringen met kapitaal (N. Smith, 2007). Om het met behulp van de veldentheorie van Bourdieu (1989) te stellen: het economisch veld breidt zich steeds meer uit over het veld van de natuur, waardoor de economische logica de overhand haalt. Smith (2007) spreekt hierbij van een verticale integratie van de natuur: waar vroeger vooral een horizontale integratie plaats vond door het gebruik van grondstoffen, krijgen natuurlijke elementen nu steeds een eigen marktplaats.

Groen is *big business* geworden (N. Smith, 2007). Kapitalisme verspreidt zich via onderontwikkelde en groene gebieden via de commodificatie van natuur en *green grabbing* (Devine, 2017): het toe-eigenen van buitenlandse hulpbronnen en land voor milieudoelinden wat resulteert in onrechtvaardige ontwikkeling. Het is een vorm van groen kolonialisme: dit is het overheersen van het GZ door het GN onder het mom van het terugdringen van wereldwijde koolstofuitstoot en het ontwikkelen van groene technologie (Equinox, 2021). Groene agenda's worden steeds meer misbruikt voor *green grabbing* en (neo)koloniale praktijken van hulpbronnenvervreemding (Fairhead et al., 2012). Dit gaat dikwijls gepaard met de framing van onwetende lokale actoren die schadelijke methodes van landbouw gebruiken en expertise van het GN nodig hebben om milieuvriendelijker te worden (Ojeda, 2012).

Het dualistische mens-versus-natuurparadigma speelde (en speelt nog steeds) een belangrijke rol binnen de aangehaalde debatten. Het gaat terug tot de filosofen als Descartes die de samenleving beschouwde als 'res cognitans', het denkende deel, en de natuur bestempelde als 'res extensa', het verlengde deel (Patel & Moore, 2018). Aangezien natuur in deze idee slechts een 'res extensa' is, is het gelegitimeerd deze te laten domineren door de samenleving. Het heeft zijn wortels in de christelijke idee van de mens als 'beheerder' van de natuur. Patel en Moore (2018) refereren in deze context ook naar een 'koloniale dichotomie van natuur'. De mens-natuur-tweedeling werd immers ook gebruikt om inheemse bevolkingen uit kolonies in de categorie natuur te plaatsen, wat dus ook legitimeerde dat ze gedomineerd (konden)

worden. Door hen te beschouwen als ‘verlengd’, werden ze als minderwaardig gemarkeerd wat uitbuiting zou legitimeren.

De milieu- en klimaatrechtvaardigheidsbeweging verzet zich tegen het dualistische mens-versus-natuur denken en percipieert milieu en natuur als “de plaats waar mensen wonen, werken en spelen” (Schlosberg & Collins, 2014, p. 361), in lijn met de *world ecology* benadering (Patel & Moore, 2018), en niet als afgelegen wildernissen en *pristine nature* die (passend binnen een kapitalistische logica) moeten beschermd worden. Deze kernidee is essentieel in de analyse van de milieu- en klimaatrechtvaardigheidsbeweging.

2.3 Milieu- en klimaatrechtvaardigheid

De ongelijke groei die het kapitalisme bewerkstelligt zorgt voor een ongelijke groei in consumptie en dus ook in uitstoot. Bovendien is de impact van klimaatverandering ongelijk verdeeld en onrechtvaardig: de armste groepen en regio’s (die dikwijls nog het meest afhankelijk zijn van in toenemende mate verstoorde natuurlijke processen en zich ook veel minder kunnen beschermen via bijvoorbeeld grote infrastructuur) worden het hardst geraakt, terwijl deze groepen het minst hebben bijgedragen aan historische emissies (Holifield, 2001; Mohai, Pellow, & Roberts, 2009). Dit is waar het concept klimaatrechtvaardigheid zijn intrede doet. Dit onderdeel behandelt de eisen en principes van de milieu- en klimaatrechtvaardigheidsbeweging en verduidelijkt hoe bepaalde discoursen deze ideeën (on)bewust negeren of ontkennen.

Het ontstaan van de milieurechtvaardigheidsbeweging wordt meestal gesitueerd in 1982 toen er protesten ontstonden tegen het storten van toxisch afval in Warren County, Verenigde Staten (VS) (Schlosberg, 2004). De beweging werd een combinatie van burger- en milieurechtengroeperingen, publieke gezondheidsbewegingen en vele andere. De focus op duurzaamheid en het dagelijks leven combineert de beweging met de eis tot rechtvaardigheid, waarbij de onrechtvaardige verdeling van milieurisico's en van bescherming door de overheid worden aangekaart. Het rechtvaardigheidsaspect omvat drie elementen: gelijkheid bij de verdeling van milieurisico's, erkenning van de ervaringen en diversiteit van getroffen gemeenschappen en deelname aan politieke milieubeslissingsprocessen. De milieurechtvaardigheidsbeweging strijdt tegen *environmental racism*, de milieuongelijkheid in een raciale context (Martinez-Alier, 2002). Tijdens de eerste *People of Color Environmental Leadership Summit* (PCELS) in 1991, werden de 17 principes van milieurechtvaardigheid opgesteld. Deze gaan onder andere over zelfdeterminatie, gelijkwaardige participatie in besluitvormingen, herstelbetalingen voor geleden schade en een herstel in de mens-natuur balans (United Church of Christ, 2022).

Er bestaan diverse verklaringen over de oorzaak van milieuonrechtvaardigheid: raciaal, economisch en socio-politiek (Mohai et al., 2009). De beweging in de VS is het meest in lijn met ras-verklaringen, en verzet zich tegen *environmental racism*. Ras-verklaringen stellen dat

er een bewuste discriminatie is, zelfs als een beslissing ras-neutraal lijkt is deze in feite gevormd door vroegere rassendiscriminaties. Hierbij moeten we opmerken dat het vaak onbewust structureel historisch tot stand gekomen racisme of 'stil racisme' ook gevolgen heeft omdat het is ingebed in een systeem dat op ongelijkheid is gebouwd (Trepagnier, 2001). Economische theorieën stellen dat industrieën minderheden niet bewust discrimineren, maar doordat ze hun kosten willen minimaliseren en hun winst willen maximaliseren, ze 'automatisch' terecht komen in armere en vaak gekleurde buurten (Mohai et al., 2009). Socio-politieke verklaringen stellen dat er wordt gekozen voor buurten waar minder oppositie verwacht wordt tegen milieuschadelijke praktijken, namelijk arme buurten (Mohai et al., 2009).

Sinds orkaan Katrina in 2005 wordt klimaatverandering steeds meer binnen het frame van milieurechtvaardigheid geplaatst. Dit is namelijk een extra milieufactor die de onrechtvaardigheid van sociale minderheidsgroepen en armen bevestigt en versterkt (Holifield, 2001; Schlosberg & Collins, 2014); hierdoor werd milieurechtvaardigheid klimaatrechtvaardigheid. Klimaatrechtvaardigheid representeert de erkenning van de historische verantwoordelijkheid in uitstoot van de geïndustrialiseerde landen. De discussie rond klimaatschulden of herstelbetalingen, die inhouden dat geïndustrialiseerde landen vanwege hun verantwoordelijkheid de kost van mitigatie- en adaptatie beleid moeten betalen, staat centraal in het klimaatrechtvaardigheidsdebat (Warlenius, 2018). Klimaatverandering belemmert vele landen in hun ontwikkeling en raakt tegelijkertijd ook het zwaarst de arme landen (Pickering & Barry, 2012).

Het klimaatrechtvaardigheidsdebat is binnen gesijpeld in het Kyotoprotocol van de VN onder de idee van "*common but differentiated responsibilities*" (CBDR) (United Nations, 1992). Hoewel deze idee al langer werd geopperd (onder andere ook tijdens de PCELS in 1991), maakte de VN dit op de top in Rio mainstream. De hele wereld moet meewerken in de strijd tegen klimaatverandering, maar historische uitstoters (de geïndustrialiseerde landen) moeten een hardere inspanning leveren. Het GN heeft namelijk kolen en later olie gebruikt als gemakkelijke en goedkope ontwikkelingsweg en systematisch de vuilste industrieën in het GZ gelokaliseerd (United Nations, 1992). Hoewel de idee van CBDR na 1992 veelvuldig terugkomt in beleidsdocumenten, blijft een concrete definitie uit. Dit leidde tot verschillende (her)interpretaties waarbij landen de verantwoordelijkheid van klimaatverstoringen of klimaatverandering afschuiven naar andere landen (Deleuil, 2012), waardoor de eigenlijk betekenis van klimaatrechtvaardigheid amper gerepresenteerd is in de notie van CBDR. Klimaatrechtvaardigheid gaat ook verder dan de emissiereducties en groene technologie: het gaat over de erkenning dat klimaatverandering de bestaande ongelijkheden extra versterkt en herverdeling van macht noodzakelijk is (Equinox, 2021).

De klimaatrechtvaardigheidsbeweging zet zich af tegen het dualistische westerse mens-versus-natuur-paradigma: mens en natuur zijn altijd wederzijds beïnvloed door elkaar en er bestaat niet zoiets als onaangeraakte natuur. Uit dit dualistisch denken vloeien vandaag nieuwe onrechtvaardigheden voort zoals inheemse volkeren die uit hun gebieden worden gezet, ook al wonen ze daar al eeuwen, omdat die gebieden plots conservatieparken worden en de inheemse bewoners als ongewenste indringers en natuurvernielers worden geframed (Ojeda, 2012). Ook het antropoceen-discours wordt door de klimaatrechtvaardigheidsbeweging gezien als onrechtvaardig, omdat het erg terughoudend is om menselijke organisaties binnen het systeem van de natuur te plaatsen (Moore, 2017) en dit discours misbruikt wordt als strategie door rijke groepen om systematisch bepaalde groepen te blijven uitsluiten en populatiecontrole toe te passen in het GZ, waar de grootste populatiegroei momenteel plaatsvindt (Ajl, 2021). Door klimaatverandering binnen een ongenueanceerd populatiegroei kader te plaatsen, worden verschillen in historische en huidige verantwoordelijkheid in termen van bijdrage tot emissie en mitigatie tussen samenlevingen en bevolkingsgroepen geminimaliseerd (Schlosberg & Collins, 2014).

Ook de eerder besproken groeiparadigma's kunnen binnen het kader van klimaatrechtvaardigheid geplaatst en bekritiseerd worden. De idee van groene groei wordt sterk bekritiseerd omdat het de bestaande machtsstructuren en ongelijkheid in eigenaarschap van technologie negeert en het een vorm van *greenwashing* is (Gómez-Baggethun, 2019). Groene groei is 'verandering zonder verandering': het laat het politieke verdelingsconflict van technologie links liggen waardoor de milieurechtvaardigheidsbeweging aan *agency* verliest. Daarnaast is groei oneconomisch geworden, omdat de sociale- en milieukosten hoger zijn dan de productiewinsten (Daly, 1999). Ook in het kader van de *Jevons paradox* (zie 2.1) is het geen oplossing (Alcott, 2010).

De idee van duurzaamheid krijgt ook veel kritiek. Het wordt beschouwd als een vaag concept zonder eenduidige betekenis, waardoor het makkelijk naar eigen hand gezet kan worden en kan leiden tot hypocrisie en *greenwashing* (Robinson, 2004). Het is bovendien ook een oxymoron; het is niet mogelijk om een economische groei van 3% te behouden en de natuur niet verder te degraderen (Hickel, 2019; Robinson, 2004). De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) bepalen in grote mate het discours over duurzaamheid en de manier waarop over duurzaamheid wordt gedacht. Het is relevant om te kijken hoe de SDG's tot stand kwamen, want hieruit blijkt nogmaals de voortzetting van dominante westerse ideeën. Zo waren de betrokken bedrijven binnen de ontwikkeling van de SDG's hoofdzakelijk westers waardoor de SDG's ook doordrongen zijn van dominante kapitalistische waarden (vanuit een perspectief van het GN) die focussen op economische groei en technologie (Scheyvens et al., 2016) en ook erg marktgebaseerde oplossingen voorstellen (Pingeot, 2014). Filantropische organisaties met sterke bedrijfslinken zoals de Gates Foundation droegen direct (bijwonen van dialogen) en indirect (fondsen aan deelnemende instanties) bij tot de post-15 agenda van de VN, waartoe ook de SDG's ook behoren.

Filantropische initiatieven krijgen de kritiek ongelijkheid in stand te houden en te vergroten en een neokoloniale agenda uit te voeren (McGoey, 2015). De representatie van non-gouvernementele organisaties (ngo's) bij internationale klimaatonderhandelingen is ongelijk; ngo's uit het GN zijn over-gerepresenteerd. Dit houdt ongelijkheid en klimaat-onrechtvaardigheid in stand doordat stemmen uit het GZ onevenredig weinig aanwezig zijn (Gereke & Brühl, 2019). Ontgroei, hoewel door voorstanders van het groene groei paradigma afgeschilderd als pessimistisch, antisociaal en tegen groei, integreert wel de principes van milieu- en klimaatrechtvaardigheid in het paradigma (Demaria & Latouche, 2019).

In tegenstelling tot de milieu/klimaatrechtvaardigheidsbeweging, zijn niet alle milieubewegingen sociale bewegingen en verschillen accenten en streefdoelen tussen milieubewegingen (Doherty & Doyle, 2006). De milieubeweging is daarbij vervlochten met het koloniaal verleden waarbij zelfvoorzienende jagers als stropers werden bestempeld en land aan dieren werd gegeven (Nelson, 2003). Martinez-Alier (2002) identificeert naast de klimaat-rechtvaardigheidsbeweging twee andere soorten milieubewegingen: de 'cult van de wildernis' en het 'evangelie van de efficiëntie'. Beide zijn geïnspireerd op kapitalistische ideeën. Binnen de 'cult van de wildernis' heerst de zeer dualistische idee van onaangeraakte natuur die beschermd dient te worden tegen eender welke menselijke aanraking. Het 'evangelie van de efficiëntie' bouwt verder op de idee van de allesomvattende oplossing van groene technologie om de aarde te redden. Onder het mom van *urgency* van klimaatopwarming wordt onrechtvaardigheid verder gezet en wordt inmenging van neokoloniale milieuactivisten gejustificeerd (Ajl, 2021), iets waar de klimaatrechtvaardigheidsbeweging zich net tegen verzet.

De klimaatrechtvaardigheidsbeweging zet zich af tegen onrechtvaardigheden die voortkomen uit onder andere kolonialisme. Ook de debatten rond ontwikkeling/internationale samenwerking en/of internationale solidariteit gaan voor een groot deel over kolonialisme. Dit bekijken we in volgend onderdeel.

3 Ontwikkelingssamenwerking: *what's in a name?*

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de verschillende noties van ontwikkeling en de relatie met kolonialisme. Tevens worden de spelers in ontwikkelingssamenwerking - ngo's, 4depijlers, de overheid en de private sector – gesitueerd.

3.1 Ontwikkelingssamenwerking versus internationale solidariteit

Ontwikkeling(ssamenwerking) als begrip en praktijk is sterk geëvolueerd doorheen de tijd. 'Ontwikkeling' verwijst naar een proces en een doel tegelijkertijd, waarbij er een grote variatie is in 'ontwikkelaars' en 'ontwikkeling' op verschillende manieren gedefinieerd wordt (Cowen & Shenton, 2003). Het eerste gebruik van de term ontwikkelingssamenwerking is terug te brengen naar een speech van Truman, waarin hij ervoor pleit om arme landen te 'verlossen' uit hun lijden door 'ontwikkeling' te brengen. Het narratief van een 'onderontwikkeld' Zuiden gaf inwoners van de Verenigde Staten een goed gevoel over hun eigen 'ontwikkeld' zijn. Ontwikkeling(ssamenwerking) berust met andere woorden op een narratief van ongelijke machtsverhoudingen en superioriteitsgevoelens (Hickel, 2018). De Trumandoctrine wilde 'onderontwikkelde landen' herstructureren. Hierbij werden dominante visies en waarden, gelinkt aan de belangen en behoeften van de grotendeels door het Noorden beheerste kapitalistische economie opgelegd, wat nog steeds gebeurt vandaag² (Palacios, 2010). Ontwikkeling staat met andere woorden niet los van kapitalisme en kolonialisme dat hierboven besproken is en is zelden puur altruïstisch, zoals sommige discoursen stellen (Younas, 2008). De idee van ontwikkeling evolueerde van een eenzijdige kijk op economische groei in de jaren '50 naar een bredere kijk met als mededoelen armoedereductie, ontwikkeling van menselijk kapitaal en macro-economische stabiliteit (Tarp, 2000). Vandaag ligt de focus op duurzame ontwikkeling met de SDG's in de hoofdrol.

Het kader van ontwikkelingssamenwerking wordt stilaan vervangen door een *framework* van internationale solidariteit. Zo heeft de organisatie 11.11.11 haar naam veranderd van 'Koepel van Noord-Zuid Beweging' naar 'Koepel voor Internationale Solidariteit'. In haar nieuw handvest kadert ze deze beslissing: "Deze agenda overstijgt 'Noord' en 'Zuid'. Zij verbindt ons allemaal, wereldwijd en door een gedeeld belang" (11.11.11, 2021b, p. 5). "Om op een relevante, geloofwaardige en sterke manier bij te dragen tot een meer rechtvaardige en solidaire wereld" (p.8) stelt 11.11.11 (2021) dat het nodig is "voorbij het duale Noord-Zuiddenken" te gaan. De missie van Internationale Solidariteit gaat over het herverdelen van macht, waarvoor een erkenning van de koloniale geschiedenis en dekolonisering vereist is. Ook een herverdeling van middelen maakt deel uit van internationale solidariteit, waarvoor een rechtvaardig economisch systeem noodzakelijk is (Hertogen, 2021). Het gaat over rechtvaardigheid en niet liefdadigheid; het "gaat over de wil om het systeem dat wereldwijd

² De problematieken rond ontwikkelingsterminologie en ontwikkelingssamenwerking worden verder uitgebreid besproken in 3.3

ongelijkheid in stand houdt en genereert drastisch te veranderen en om ons te focussen op mens én natuur” (Hertogen, 2021, p. 8).

Binnen deze thesis zal steeds gesproken worden over ontwikkelingssamenwerking en niet over internationale solidariteit. De reden hiervoor is dat ontwikkelingssamenwerking nog steeds het dominante kader is bij de bevroagde organisaties (zoals zal blijken uit de analyse). Om dit kader beter te begrijpen en de bevroagde organisaties te kunnen plaatsen binnen het geheel van de ontwikkelingssamenwerking, is het ook belangrijk te kijken naar de spelers in ontwikkelingssamenwerking. Het is van belang te weten welke spelers actief zijn in ontwikkelingssamenwerking en op welke manieren er aan ontwikkelingssamenwerking wordt gedaan.

3.2 Spelers in ontwikkelingssamenwerking

Overheden kunnen bilateraal ontwikkelingsgeld verstrekken. *Official Development Assistance* (ODA) is de overheidssteun gegeven door zowel traditionele donoren, ofwel de leden van de OECD die het zogenaamde *Development Assistance Committee* vormen, als niet-traditionele donoren zoals China. Het VN-doel is 0.7% van het bruto nationaal inkomen te spenderen aan ODA; dit doel wordt echter zelden gehaald. De focus ligt voornamelijk op leningen, technisch advies en materiële hulp (OECD, 2021). Cijfers van de OECD geven een stijging in klimaatgerelateerde ODA aan (OECD, 2022), met ongeveer 140 miljard dollar aan uitgaven sinds de jaren '80 (Hicks, Parks, Roberts, & Tierney, 2008). In een derde van de gevallen was klimaat het gedefinieerde hoofddoel (fundamenteel voor de ondernomen activiteit), in twee derde van de gevallen was dit een significant bijkomstig doel (klimaatdoel is geëxpliciteerd maar niet fundamenteel) (OECD, 2022). Onderzoek toont aan dat bij klimaatgerelateerde bilaterale ontwikkelingshulp, net zoals bij traditionele ontwikkelingshulp, het vooral de economische, politieke en veiligheidsbelangen van donors zijn die doorwegen (dit hangt samen met creatie van afzetmarkten in het GZ, dit wordt verder geduid onder 3.3) (Lewis, 2003). Daarbij spelen ook handelsrelaties en het koloniale verleden een belangrijke rol (Hicks et al., 2008). De stijging in klimaatgerelateerde ODA kan op verschillende manieren verklaard worden. Veel traditionele ontwikkelingsdoelstellingen, zoals armoede en gezondheid, worden sterk beïnvloed door een veranderend klimaat. Het betrekken van het GZ bij klimaatacties wordt ook als een mitigatiestrategie gezien, omdat veel milieu rijkdommen (zoals het Amazonewoud) zich in het GZ bevinden (Roberts & Parks, 2006).

Via organisaties als de VN, de Wereld Bank, het IMF of de Europese Commissie wordt op een multilaterale manier ontwikkelingshulp aangeboden. Hier ligt de focus voornamelijk op macro-economische en sociale politiek (OECD, 2018).

Een derde groep bestaat uit ngo's, universiteiten en private spelers. Er bestaat een grote verscheidenheid aan ideologieën, projecten en manieren van aanpak binnen deze groep, deze verscheidenheid situeert zich zowel tussen grote en kleine organisaties als tussen grote

organisaties onderling (Gereke & Brühl, 2019). Ngo's zijn officieel erkend en ontvangen overheidsgeld voor hun werking (4dePijler, 2019a). Ngo's worden over het algemeen op een positieve manier bekeken: ze zorgen voor meer transparantie, een betere representatie en gespecialiseerde kennis (Gereke & Brühl, 2019; Nega & Schneider, 2014; D. J. Smith, 2010). Recent klinken er echter meer kritische geluiden rond ngo's en wordt duidelijk dat ook zij particuliere interesses nastreven (Achterhuis, Barrez, & Tandon, 1993). Private spelers, zoals bedrijven en filantropische instellingen, spelen ook een prominente rol in ontwikkelingssamenwerking³. Deze sector krijgt sinds de ontwikkeling van de SDG's een expliciete plaats binnen het duurzame ontwikkelingsparadigma. SDG 17, *Partnership for the goal*, stelt dat ook private spelers hun rol moeten opnemen en dienen samen te werken met andere spelers. Dit staat in contrast met de terughoudendheid die tot voor kort heerste om private spelers als ontwikkelingsspelers te zien (McGoey, 2015). Private spelers hebben een aanzienlijke rol binnen het kapitalistisch systeem en hebben sterke banden met overheden en ook steeds meer met ngo's (Kolk, van Tulder, & Kostwinder, 2008); waar vroeger ngo's en bedrijven elkaars 'vijanden' waren, duiken steeds meer allianties op. Doordat sociale, economische en ecologische doelen geïntegreerd worden, vervagen de traditionele grenzen van verschillende actoren en wordt er meer samengewerkt (Berlie, 2009). Dit heeft ambigue effecten: de sector van ontwikkelingssamenwerking dreigt hierdoor geïnstrumentaliseerd te worden binnen/voor kapitalistische belangen, anderzijds biedt het ook mogelijkheden om de aard en de werking van private actoren in de mainstream economie te veranderen (Auld, Bernstein, & Cashore, 2008).

In Vlaanderen spreekt men tenslotte ook van een vierde pijler in ontwikkelingssamenwerking. Dit zijn burgerinitiatieven die autonoom projecten uitvoeren elders in de wereld (11.11.11, 2020; Develtere & De Bruyn, 2009) en alle initiatieven gericht op ontwikkelingssamenwerking die niet behoren tot de drie andere pijlers (Goris, 2016). Ook organisaties zoals scholen en sportclubs die in eerste plaats niet bezig zijn met ontwikkelingssamenwerking kunnen zich achter een specifiek project in het GZ scharen en worden zo 4depijlers (4dePijler, 2019b). Develtere en De Bruyn (2009) verwijzen naar deze pijler als de niet-deskundigen die in een zeer specifieke context werken en daar kennis en ervaring opdoen. Wereldwijd zijn er zo'n 1300 4depijlers vanuit Vlaanderen actief (4dePijler, 2019b). Op de website van de 4dePijler kan er allerlei info gevonden worden over hoe een project of 4depijler op te richten, er worden ook verschillende momenten georganiseerd waarbij 4depijlers samen kunnen komen en elkaar kunnen ontmoeten. De opkomst van deze pijler riep ook enkele bezorgdheden op. Zo leidt het tot meer fragmentatie van het ontwikkelingslandschap en wordt er gevreesd dat "vierde pijlerorganisaties werkvormen hanteren die een terugkeer inluiden naar een paternalistische houding ten opzichte van het Zuiden" (De Bruyn & Huyse, 2009, p. 48)

³ De problematische rol die ze speelden in de Post-15 agenda van de VN werd besproken in 2.3

Ontwikkelingssamenwerking als praktijk en de verschillende spelers krijgen de kritiek dat het hierbij gaat om een verderzetting van koloniale machtsrelaties. Zo speelde kolonialisme een belangrijke rol in het ontstaan van de corruptie in het GZ vandaag; ontwikkelingshulp als reactie op het falen van deze staten negeert de onderliggende oorzaak, en doet op deze manier meer kwaad dan goed (Alemazung, 2010; Angeles & Neanidis, 2015). Ook de idee van 'ontwikkeling' bouwt verder op koloniale principes. In volgend onderdeel worden de relatie tussen kolonialisme en ontwikkelingssamenwerking en enkele perspectieven aangaande dekolonisering bekeken.

3.3 Ontwikkelingsdiscours: kolonialisme in ontwikkelingssamenwerking

De Trumandoctrine, ook wel de start van ontwikkeling(ssamenwerking) genoemd, bouwde verder op de ideeën van het kolonialisme (Goldsmith, 1997). Escobar (1995) ziet 'ontwikkeling' als een historisch gecreëerd discours dat er voor zorgt dat dominantie en bepaalde ideeën voortleven, in lijn met Foucault's theorie over de macht van discoursen (Foucault, 1971). De identiteit van het Westen is grotendeels gebaseerd op een dominante en vertekende perceptie van de Oriënt. Oriëntalisme is daarbij het discours dat de koloniale overheersing legitimeerde. Het is een manier om vanuit een westerse bril naar de Oriënt te kijken: de Oriënt wordt als inferieure tegenpool van het Westen afgeschilderd, dit verleent het Westen culturele hegemonie (Said, 1978).

Oriëntalisme hangt met andere woorden samen met een proces van *othering*, waarbij de 'ander' wordt gecreëerd door hem/haar/het als een tegengestelde en inferieure tegenhanger van het 'zelf' te definiëren; het is een proces dat ongelijkheid reproduceert (Schwalbe et al., 2000). *Othering* bij oriëntalisme bestaat uit drie elementen: homogenisering (alle volkeren zijn hetzelfde), feminisering (de Oriënt is minderwaardig) en essentialisering (inwoners van de Oriënt bezitten universele karakteristieken) (Said, 1978). Ook het discours rond milieu en klimaat hielp de westerse identiteit te construeren door een barbaarse en gevaarlijke buitenwereld te contrasteren met het beeld van een proper, gezond en industrieel Europa; Locher en Fressoz (2012) spreken daarom van 'klimatologisch oriëntalisme'. Europeanen waren erin geslaagd hun klimaat en leefomgeving te 'beheersen', in tegenstelling tot de Oriënt, en voelden zich daardoor superieur. Dit hangt samen met de dualistische mens-natuuridee (zie 2.2).

Een superioriteitsidee is dikwijls impliciet (of expliciet) aanwezig bij ontwikkeling(ssamenwerking) waardoor nieuwe sociale regulaties en hiërarchieën worden geïntroduceerd zonder te kijken naar de lokale context (Ferguson, 1994). Oplossingen worden vaak vanuit het perspectief van de hulpverlener bekeken, hierdoor worden ontvangende landen gepusht te assimileren naar Westerse realiteiten, en kunnen ze niet hun eigen lokale realiteit creëren (Rutazibwa, 2010). Zoals 11.11.11 (2021a) stelt: "De sector heeft zijn wortels in de beschavingsmissie die met de kolonisatie gepaard ging en dus ook in de racistische logica van westerse superioriteit en minderwaardigheid van andere mensen en volkeren" (p.6). Dit

maakt dat de ideeën rond welvaart in de context van ontwikkelingssamenwerking koloniaal *an sich* zijn en daarom beargumenteren verschillende auteurs dat ontwikkelingshulp bijdraagt tot een soort welvaartskolonialisme, dat het GZ enkel afhankelijker maakt van het GN, in plaats van structurele verandering te promoten (Reinert, 2006). Het zorgt namelijk niet voor structurele oplossingen maar probeert curatief omstandigheden te verzachten.

De 'generositeit' van landen die ontwikkelingsgeld geven, krijgt een wrange smaak wanneer wordt gekeken naar hun historische rol inzake kolonialisme en sociale onrechtvaardigheid (Ferns, 2020). Een meer radicale visie stelt dat het streven naar welvaart en ontwikkeling er voornamelijk toe dient nieuwe afzetmarkten te creëren voor het GN en goedkope grondstoffen en werkkrachten te bekomen (Goldsmith, 1997). Politieke en commerciële doelen beïnvloeden grotendeels de verdeling van ontwikkelingshulp (Tarp, 2000). Volgens deze visie is ontwikkelingshulp een onderdeel van een neokoloniaal project. In theorie is de staat onafhankelijk, maar in de praktijk worden het economisch systeem en politiek beleid nog van buitenaf bepaald. Ontwikkelingshulp is in deze zin een tactiek en hulpmiddel om de infrastructuur die nodig is voor neokoloniale expansie te installeren (Lassou & Hopper, 2016) en is niet zomaar een *free gift* (Stirrat & Henkel, 1997). Een meer genuanceerde visie stelt dat hedendaagse ongelijkheden nog wel steeds voortkomen uit koloniale praktijken uit het verleden, maar dat ontwikkelingshulp niet onvermijdelijk een verlengstuk is van kolonialisme (Peña, 2015). Binnen de *dependency theory* kan ook gesteld worden dat ontwikkelings-samenwerking een manier is om controle te behouden over voormalige kolonies en hun lokale ontwikkeling te controleren. Hierdoor wordt de kern-periferiestructuur in stand gehouden.

Verschillende auteurs beargumenteren dat ontwikkelingsorganisaties neokoloniale instituten zijn die indirect voormalige kolonies controleren en de Westerse agenda uitvoeren (D. J. Smith, 2010; Wondirad, Tolkach, & King, 2020). Daarbij dringen ze eigen waarden rond onder andere mensenrechten en democratie op (Mutua, 2001). Onder het mom van duurzame ontwikkeling worden verborgen agenda's uitgevoerd en worden ngo's gebruikt om controle over inheemse volkeren en imperialistische belangen uit te oefenen (Devine, 2017). Verder zijn ngo's vaak afhankelijk van donors. Dit leidt tot een niet-neutrale houding, omdat rekening gehouden wordt met de agenda van de donors waardoor er een machtsongelijkheid tot stand komt (Reith, 2010).

Ontwikkelingssamenwerking krijgt vaak het verwijt (neo)koloniaal geïnspireerd te zijn. Daarom is het interessant te kijken naar tegenreacties hierop, zijnde de idee van dekolonisering.

3.4 Dekolonisering van ontwikkeling(ssamenwerking)

Dekolonisering is de tegenreactie op kolonisering. Het gaat over het erkennen en bestrijden van structurele overblijfselen van koloniale praktijken en gedachtengoed (11.11.11, 2021a). Dekolonisering is een zeer actueel en zichtbaar topic (met onder andere de *Black Lives matter*

protesten) en “een verderzetting van een rijke en lange intellectuele, activistische en artistieke traditie” (Van Acker & Willems, 2020, p. 7). Zowel op maatschappelijk als wetenschappelijk vlak voltrekt de dekoloniseringsbeweging zich reeds sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog (Wondirad et al., 2020). *Postdevelopment* verwerpt het hele paradigma van ontwikkeling, dat volgens deze theorie meer kwaad dan goed heeft gedaan: “*The assumptions and ideas that are core to development are problematic, and so improved implementation is not the answer*” (Matthews, 2004, p. 375). ‘Ontwikkeling’ gaat niet zomaar over projecten, maar is een ideologie, een mythe en ook een discours; de idee dat er één pad is naar ontwikkeling met stadia die doorlopen moeten worden is problematisch, dit als basis voor ‘ontwikkeling’ zorgt daarom voor het falen van het concept (Escobar, 1995). Ook het proces van *othering* wordt sterk bekritiseerd door *postdevelopment* theorieën: ‘onderontwikkelde landen’ worden gehomogeniseerd en hun diversiteit genegeerd, en ook als onwenselijk en inferieur gepositioneerd ten opzichte van ‘ontwikkelde landen’ (Matthews, 2010).

In het debat over het dekoloniseren van ontwikkelingssamenwerking is er een toenemende focus op gelijkwaardigheid, ook in Vlaanderen. Er moet meer ingezet worden op mede-eigenaarschap en minder vanuit de hulplogica worden gedacht (11.11.11, 2020). Ideaaltypisch partnerschap bouwt verder op de waarden van wederzijds respect, vertrouwen en gelijkheid (Elbers, 2012). Partnerschappen binnen ontwikkelingssamenwerking krijgen vaak kritiek omdat er discrepanties zijn tussen het ideaaltype van partnerschap en de effectieve praktijk; zo zijn ze in de praktijk voornamelijk top-down in plaats van bottom-up en heerst er meer controle dan vertrouwen. Financiële afhankelijkheid wordt beschouwd als voornaamste factor die gelijkwaardig partnerschap in de weg staat (Michael, 2004). Verder is bewustwording omtrent processen van naturalisatie van ‘westerse’ kennis en ‘epistemische dominantie en geweld’, de idee dat kennis in het GZ ontoereikend is en kennis van het GN naar het GZ moet overgebracht worden, cruciaal in het licht van dekolonisering (Werkgroep Ontwikkelingssamenwerking, 2022). Epistemische dominantie en geweld bouwt namelijk verder op de beschavingsidee onder het koloniale tijdperk; deze assumptie staat gelijkwaardig partnerschap in de weg. Om dit aspect van ontwikkelingssamenwerking te dekoloniseren is het essentieel na te denken wie we als expert beschouwen en welke kennis we waarderen (Van Acker & Willems, 2020). Door dialoog kan er een wederzijdse bewustwording en bevrijding ontstaan door een gezamenlijk beter verstaan van de realiteit en/of taal (Freire, 2001).

Dekoloniseren gaat ook over het aanpassen van taalgebruik en discourses. Woorden “dragen steeds bepaalde ladingen en betekenissen in zich die structuren van overheersing kunnen bevestigen of zelfs versterken” (11.11.11, 2021c, p. 2). Dit bouwt verder op de idee van linguïstisch relativisme. Deze zwakkere vorm van de Sapir-Whorf-hypothese stelt dat taal, woorden en grammatica, het denken bepaalt maar niet determineert. Taal is de lens waarmee naar de werkelijkheid wordt gekeken, en door taal aan te passen kan men ook perspectieven

veranderen (Foucault, 1971). Binnen het (de)koloniseringsdebat is dit een actueel topic. De nieuwste strategische visie van 11.11.11 toont dit standpunt ook aan: “Ook wij, als 11.11.11, blijven soms te veel denken in de dualiteit ‘Noord-Zuid’ en gebruiken taal en beelden die kunnen ingebed zijn in het ‘oude’ denken en mogelijks ongewenste en negatieve associaties bij anderen kunnen teweegbrengen” (11.11.11, 2021b). Het is belangrijk stil te staan bij waardeaders die taal kan oproepen. In deze thesis wordt steeds GN en GZ gebruikt. Deze term is gangbaar in onderzoek maar ook niet zonder kritiek; het bevat nog voor een deel de hiërarchie van ‘ontwikkelde’ en ‘onderontwikkelde’ landen (maar contesteert dit tegelijkertijd door het gebruik van een neutralere geografische notie) en negeert de grote diversiteit aan sociale, politieke en economische situaties in de voormalige gekoloniseerde gebieden (Wergroep Ontwikkelingssamenwerking, 2022). ‘Derde Wereld’ is een verouderde term en gaat terug naar het Koude Oorlogtijdperk; deze term negeert de complexiteit van de hedendaagse samenleving. ‘Ontwikkelingslanden’ bouwt verder op de koloniale unilineaire ontwikkelingsidee en de superioriteit van het GN. De moeilijkheden bij het gebruik van de term ‘lokaal’ zijn subtieler en ook contextafhankelijk. Vaak is het een overbodige term (alles is immers lokaal vanuit een zeker standpunt) dus het kan de verschillen tussen het GN en GZ versterken (11.11.11, 2021c). Binnen de Vlaams ngo-sector is er een toenemend bewustzijn over de ontwikkelingsterminologie, maar er zijn niet altijd goede alternatieven voor handen (Van Acker & Willems, 2020).

4 Onderzoeksmethode

Binnen dit onderzoek worden de discoursen van Vlaamse organisaties die klimaatgerelateerde ontwikkelingsprojecten realiseren onderzocht. Er wordt gekeken hoe het discours over hun werking en projecten zich situeert binnen de bredere maatschappelijke discoursen en debatten die in het theoretisch kader werden besproken. Binnen vorige hoofdstukken werd dieper ingegaan op de wijze waarop de kapitalistische economie druk zet op natuur, die als extern wordt beschouwd, in plaats van als deel van het leven (waar de klimaatrechtvaardigheidsbeweging sterk voor pleit). Verder werd er binnen het theoretisch kader dieper ingegaan op de verschillende betekenissen en veranderingen binnen de sector/domein van ontwikkeling(ssamenwerking) met een nadruk op kolonialisme. Welke discoursen voeren de bevraagde organisaties over de oorzaken, gevolgen en oplossingen voor klimaatverandering/-verstoring? Welke discoursen gaan er schuil achter hun praktijken?

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden werden in totaal elf semigestructureerde interviews (n = 11) afgenomen verspreid over negen organisaties. De globale thema's werden op voorhand bepaald en daarbinnen richtvragen opgesteld. Op basis van de eerste interviews die afgenomen werden, werd ook de vragenlijst verbeterd (zie bijlage 8.1). Verder werden ook de websites van de geïnterviewde organisaties en visieteksten en beschikbare beleidsdocumenten van naderbij bekeken.

4.1 Dataverzameling

De elf diepte-interviews, waarvan negen één-op-één interviews (n = 10) en twee dubbelinterviews (n = 2), hebben betrekking op negen verschillende organisaties. Hiervan waren acht organisaties vzw's (4depijlers) en één ngo. Deze selectie heeft enkele beperkingen. Zo geeft deze thesis geen volledig beeld van alle Vlaamse organisaties die klimaatgerelateerde projecten realiseren. De selectie bestaat hoofdzakelijk uit 4depijlers, dit was geen bewuste keuze, het waren voornamelijk 4depijlers die ingingen op mijn uitnodiging tot interview. 4depijlers voeren doorgaans kleinere projecten uit en kunnen gezien worden als niet-experten binnen ontwikkelingssamenwerking (Develtere & De Bruyn, 2009). De resultaten die voortkomen uit dit onderzoek zijn mogelijks niet veralgemeenbaar naar andere 4depijlers en ngo's. Daarbij hadden andere resultaten bekomen kunnen worden met een andere samenstelling. Voor de selectie van de geïnterviewde organisaties werden de websites van goededoelen, 4dePijler en ngo-federatie geraadpleegd. Via de sneeuwbalmethode kwam ik in contact met vier andere organisaties⁴. In totaal werden veertien interviews bij twaalf verschillende organisaties uitgevoerd. Drie interviews bleken toch niet relevant voor de onderzoeksvraag omdat hun klimaatcomponent te gering was, en werden daarom niet meegenomen in de analyse.

⁴ De lijst van geïnterviewde organisaties kan geraadpleegd worden in hoofdstuk 8

Organisaties werden geselecteerd op basis van een aantal criteria. In eerste instantie ging het om Vlaamse organisaties, dit betekent dat internationale organisaties (bijvoorbeeld Greenpeace of WWF) niet binnen de scope van dit onderzoek vielen. Hier werd voor gekozen omdat er andere dynamieken spelen bij dergelijke organisaties en ze een sterke politieke dimensie hebben. Verder werd 'klimaatgerelateerd' breed opgevat: ook organisaties waarvan klimaat niet de primaire insteek was maar die toch een sterk klimaatcomponent hadden, kwamen in aanmerking. Het onderscheid dat de OECD (2022) maakt tussen klimaat als primair en significant doel kan ook toegepast worden op de geïnterviewde organisaties (zie kolom 3 in Tabel 1). Het laatste selectie criterium was dat het om organisaties moest gaan die ontwikkelingsprojecten realiseren. 'Realiseren' houdt in dat het zowel eerder uitvoerende als eerder ondersteunende projecten konden zijn. Het onderscheid tussen uitvoeren en ondersteunen is soms vaag of organisaties combineren beide.

Doorheen de analyse zullen quotes uit de interviews geciteerd worden. Om deze in context te kunnen plaatsen, geeft Tabel 1 een overzicht van de geanonimiseerde organisaties waarbij de klimaatcomponent, de structuur, het klimaatdoel (primair versus significant en ondersteunen versus uitvoeren) en de projectwerking worden vermeld. Tabel 1 verduidelijkt ook de rol van de personen binnen de organisatie die geïnterviewd werden. Dit verdient extra aandacht, omdat persoonlijke en organisatorische visies door elkaar (kunnen) lopen. Afhankelijk van de rol of positie binnen een organisatie, wordt er anders nagedacht of gecommuniceerd over bepaalde aspecten. Dit maakte het interessant om enkele dubbelinterviews ($n = 2$) te voeren, waarbij er ook interactie tussen de respondenten ontstond. In het algemeen gaven respondenten duidelijk aan wanneer ze hun eigen opinie verwoordden, toch is het belangrijk dit in het achterhoofd te houden bij het interpreteren van de resultaten. Sommige organisaties die ik interviewde, bestaan uit slechts enkele personen, waardoor de persoonlijke visie al sneller gelijkloopt met de organisatorische visie. Verder is het ook belangrijk te vermelden dat de persoonlijke visie en die van de organisatie niet per se gelijklopen. Sommige persoonlijke opvattingen over bijvoorbeeld klimaat zijn niet weerspiegeld in de organisatiewerking en vice versa: respondenten zijn het ook niet altijd eens met wat er gebeurt in een organisatie.

Elke deelnemer kreeg op voorhand een geïnformeerde toestemming (zie 8.4) opgestuurd via mail en werd voor de start nogmaals om toestemming gevraagd voor een opname. Het merendeel van de interviews ging online door ($n = 9$). De overige interviews vonden op café ($n = 2$) plaats. Het houden van een online interview is niet zonder barrières: de communicatie wordt bemoeilijkt door internetproblemen en het hindert de interpretatie van pauzes, stiltes en zowel visuele als non-visuele *cues* (Chiumento, Machin, Rahman, & Frith, 2018). Negen interviews werden in het Nederlands gehouden, één in het Engels en één in het Spaans. De Nederlandse vertaling van deze quotes werd gebruikt doorheen de analyse, er zal steeds een verwijzing gemaakt worden naar de oorspronkelijke Spaanstalige en Engelstalige quotes die te vinden zijn in bijlage 8.3. De interviews werden tussen maart en begin april 2022 verzameld.

De afgenomen interviews werden allemaal integraal getranscribeerd. Via de data-analyse-software Nvivo 12 werd de data gecodeerd en geanalyseerd met behulp van thematische analyse (Braun & Clarke, 2012).

4.2 Methode

Deze thesis gebruikt het perspectief van de Kritische Discoursanalyse. Dit perspectief, gebaseerd op de Kritische Theorie, beschouwt taal als een sociale praktijk en onderzoekt enerzijds besloten machtsverhoudingen en ideologieën, maar kijkt anderzijds ook naar de materiële en sociale gevolgen van een discours; discoursen zijn tegelijkertijd sociaal gevormd en sociaal constructief (Johnson & McLean, 2020). Binnen dit onderzoek is het voornamelijk de bedoeling deze benadering te gebruiken om te kijken hoe acties geplaatst en verantwoord worden binnen grotere debatten die spelen in de samenleving. Door middel van Kritische Discoursanalyse zullen ook paradoxen en discrepanties binnen het discours blootgelegd worden.

Verder is het van belang te reflecteren over de eigen positionaliteit. De geïnterviewde respondenten waren allemaal erg benieuwd naar het onderzoek en mijn persoonlijke betrokkenheid op het thema. Dit schiep bepaalde verwachtingen. Ze wisten ook dat ik wilde ingaan op duurzaamheid en klimaat, waardoor ze dit mogelijks sterker benadrukten dan gewoonlijk. Als jonge, witte, Belgische studente met enige ervaring in het GZ kijk ik hoogstwaarschijnlijk anders naar het onderzochte thema dan iemand met andere persoonlijkheidskenmerken. Ook werd ik door sommige organisaties als 'expert' beschouwd of werden er gedurende het interview ook vragen aan mij gesteld. Hier moest steeds de afweging gemaakt worden tussen voldoende te antwoorden op de vraag en tegelijkertijd het interview niet te sturen door suggestief te antwoorden. Verder is het belangrijk rekening te houden met de positionaliteit in het licht van de analyse van taal, ook een belangrijk onderdeel van Kritische Discoursanalyse. Het gebruik van bepaalde termen tijdens een interview - zo sprak ik altijd over het 'GZ' en 'GN' en nooit over 'ontwikkelingslanden' en 'ontwikkelde landen', maar ik sprak bijvoorbeeld ook altijd over 'ontwikkelingssamenwerking' en niet over 'internationale solidariteit' - kan ook het taalgebruik van de respondent (on)bewust beïnvloeden.

Tabel 1: Overzicht ondervraagde organisaties

Organisatie	Klimaatcomponent	Klimaatdoel	Structuur	Projectwerking en -locatie	Rol geïnterviewde(n)
I.	<i>Wild life protection</i>	Primair Ondersteunen	Fonds	Steunen olifantenweeshuis in Zuid-Afrika en doen hier projecten mee. Willen in de toekomst ook graag sensibiliseringsprojecten in België doen.	Voorzitter en oprichter
II.	Herbebossing	Primair Uitvoeren	Vzw (ngo in wording)	Herbebossing in Afrika (Burkina Faso en Senegal)	Vrijwilliger en verantwoordelijke voor administratie
III.	Conservatie, herbebossing	Primair Uitvoeren	Vzw	Privaat conservatiegebied, ontwikkelen sensibiliseringsprojecten in Peru. Ze wonen zelf in Peru, vzw in België wordt door vrienden georganiseerd.	Dubbelinterview: Oprichters, koppel waarvan man Peruviaans en vrouw Vlaams is
IV.	Conservatie, herbebossing	Primair Ondersteunen	Ngo	Projecten omtrent behoud, duurzaam beheer en uitbreiding van bos. Werken samen met partners (organisaties en gemeenschappen) in Peru, Bolivia en Ecuador.	Medewerker en voormalig landenvertegenwoordiger van Peru
V.	Groene energie	Primair Uitvoeren	Vzw	Sturen groepjes studenten om groene energie-installaties (zonnepanelen, recyclage, waterpompen) op te stellen voor vaak andere Vlaamse vzw's of lokale gemeenschappen.	1: Oud-voorzitter, oud Humasol reiziger en organiseert voorbereidende cultuursessies 2: Oud Humasol reiziger en coach
VI.	Duurzaamheid	Significant Uitvoeren	Vzw	Studentenvereniging die projecten doet rond sociaal ondernemerschap in het GZ. Afhankelijk van de projecten die gedaan worden is er een sterkere of minder sterke nadruk op het klimaat.	1: Voorzitter AFD Antwerpen, is vorig jaar op project in Benin geweest 2: Voorzitter AFD Leuven, is zelf nooit meegegaan op project
VII.	Permacultuur	Significant Uitvoeren	Vzw	Opvangtehuis voor gehandicapte kinderen in Malawi waar rond permacultuur wordt gewerkt.	Voorzitter en oprichter
VIII.	Conservatie	Significant Ondersteunen	Vzw	Ondersteuning en mee implementeren van lokale projecten die zeer uiteenlopend zijn en niet altijd rond klimaat zijn. Momenteel een sterke samenwerking met Rafiki Memorial Wildlife Conservation Initiative.	Voorzitter en oprichter
IX.	Boomkwekerij	Primair Uitvoeren	Vzw	Boomkwekerij met school in Togo. Het project is nog in opstartfase.	Dubbelinterview: 2 bestuursleden

5 Resultaten discoursanalyse

Dit onderdeel bespreekt de resultaten van de discoursanalyse. De bevindingen zijn opgedeeld in drie onderdelen. Eerst wordt er een bredere kijk genomen naar de discoursen van de geïnterviewde organisaties: in welke mate representeren ze oriëntalistische ideeën of niet? Hierna wordt dieper ingegaan op de duurzaamheidsdiscoursen en de rol van klimaat binnen de bevraagde organisaties. Tenslotte staan de projectwerking en samenwerking centraal, de focus ligt daarbij vooral op de wijze waarop en met wie de organisaties samenwerken, hoe ze dit verantwoorden en welke rol expertise en vertrouwen spelen.

Tabel 2 biedt een schematische representatie van de belangrijkste resultaten die voortkwamen uit de discoursanalyse. De verschillende aspecten die worden besproken in dit hoofdstuk staan in de linker kolom, de rechter kolom geeft de resultaten weer.

Tabel 2: Overzicht resultaten

Aspecten	Resultaten
Oriëntalisme en ontwikkelingsideeën	- In de discoursen van de organisaties kruipen oriëntalistische en stereotype beeldvormingen en discoursen van <i>othering</i> - Ontwikkelingssamenwerking is het dominante denkkader van de geïnterviewde organisaties - Grote verschillen tussen organisaties: soms erg duidelijk, soms subtieler
Mens-natuur dualisme	- Alle organisaties erkennen de wederzijdse afhankelijkheid van mens en natuur; het merendeel van de organisaties zet mens en natuur echter naast elkaar - Een paar organisaties benadrukken de inherente verbondenheid van mens en natuur
Verantwoordelijkheid en oorzaken klimaatverandering	- Erkenning van historische verantwoordelijkheden is in lijn met de notie van CBDR, ook verantwoordelijkheid om te zorgen voor de aarde en toekomstige generaties komt aan bod - Persoonlijke visies van geïnterviewde organisaties problematiseren gewoontes in het GN maar bij slechts één organisatie is dit weerspiegeld in de organisatorische visie en projectwerking - Druk op natuurlijke hulpbronnen in het GZ voornamelijk geframed als iets dat zich in het GZ afspeelt
Gevolgen van klimaat	- Klimaat als interdependent systeem: belangrijk om in klimaat in het GZ te investeren voor klimaat in het GN - Erkenning van reeds manifesterende klimaatproblematieken in het GZ; toch veelal toekomstgericht discoursen.
Duurzaamheid	- Drie verschillende elementen van elementen van duurzaamheid in verschillende mate aangehaald bij organisaties: ecologische dimensie van het minst aangehaald - SDG's als 'bewijs' voor duurzaamheid
Klimaat als strategie	- Mitigatiestrategie, klimaat als middel of synergie tussen klimaat- en ontwikkelingsdoeleinden
Samenwerking	- Voor- en tegenstanders voor bedrijfssamenwerking: grote financieringsmogelijkheden maar vrees voor greenwashing - Samenwerking met lokale bevolking: co-creatie, reeds bestaande projecten ondersteunen of lokale bevolking aannemen - Verschillende discoursen en rationale achter gelijkaardige praktijken qua samenwerking met lokale bevolking
Kennis	- Drie percepties over expertise: plaatselijke bevolking als expert, andere (niet beter of slechter) kennis tussen GN en GZ en meer kennis in GN - Bij veel organisaties leeft impliciet de idee nog dat kennis uit het GN superieur en groter is
Vertrouwen	- Vertrouwen vaak in economische termen (financieel vertrouwen) - Vertrouwen en respect voor culturele gewoonten als essentieel aangehaald voor goede projectwerking
Sensibilisering	- In GZ: zowel als 'actieve' als 'passieve' actor binnen sensibilisering - In Vlaanderen: grote publiek wordt bereikt maar ook 'ik' staat centraal door middel van ervaringen

5.1 Oriëntalistische beeldvormingen

Organisaties laten wanneer ze spreken over hun projecten oriëntalistische en stereotype beeldvormingen doorklinken. Bij veel uitspraken is er ook een vorm van *othering* aanwezig waarbij de verschillen tussen het GN en GZ versterkt worden. Het is hierbij belangrijk op te merken dat er verschillen zitten tussen organisaties, dat dit bij bepaalde organisaties sterker doorklonk. Onderstaande quote is een voorbeeld van dergelijk oriëntalistisch discours:

Dus dat ze [Ugandezen] niet meer in zo'n **simpel hutje** moeten wonen, maar dus in een **echt huis van baksteen**. (VIII)

In deze uitspraak worden de huidige woningen van Ugandezen bestempeld als 'simpele hutjes'. Dit is een westerse en neokoloniale framing waarbij ze als 'primitief' worden gezien. Ook het gebruik van een verkleinwoord ('hutje') impliceert dat het een kleine woning (vanuit 'ons' standpunt) is; het woord 'hut' heeft de negatieve connotatie primitief en minderwaardig te zijn. Het 'simpele hutje' wordt tegen een 'echt huis van baksteen' gezet. 'Echt' impliceert dus dat de 'simpele hutjes' vals zijn, geen waarde hebben. Deze uitspraak toont ook het geloof dat er een rechtlijnig universeel pad naar ontwikkeling is waarbij de manier waarop 'wij' leven (in 'echt huizen van baksteen') de 'ultieme' staat van ontwikkeling is en wij als westerlingen kunnen helpen op deze weg richting 'beschaving'. Ook onderstaande uitspraak illustreert hoe de stereotypen van het GZ als onderontwikkeld blijven bestaan en doorsijpelen naar discourses:

En die is dan op een gegeven moment naar **Afrika** vertrokken en gaan zien hoe het daar was, om ook een beetje te weten te komen: wat is het om **niks te hebben**? (II)

'Afrika' en 'niks hebben' worden op gelijk niveau geplaatst. Hierbij wordt Afrika gehomogeniseerd en herleid tot een louter economische dimensie. 'Niks' wordt geïnterpreteerd in geldtermen, andere rijkdommen (kennis, geschiedenis, traditie, grondstoffen, ...) worden genegeerd. Verder wordt in deze uitspraak geïmpliceerd dat om 'te weten te komen' hoe het is 'om niks te hebben', je naar 'Afrika' moet gaan. In mindere mate wordt ook het milieu of klimaat betrokken binnen deze oriëntalistische beeldvorming, zoals in onderstaande uitspraak:

Dan kunnen **we** de **Sahelvorming stoppen** en dat de mensen terug ter plaatse kunnen wonen en **leven in de schaduw van de bomen**. (IX)

In deze uitspraak bespreekt de organisatie het uiteindelijke doel dat ze trachten te bereiken met hun project. Hierbij wordt het wij-zij paradigma onderstreept: 'wij', dus het GN, gaan de Sahelvorming stoppen, en dat heeft dan een gunstig effect op 'zij', het GZ. Daarbij wordt de

natuur gebruikt om een soort idyllisch beeld af te schilderen van Afrikanen die in vrede en voorspoed 'in de schaduw van de bomen' leven.

Het is opmerkelijk dat alle geïnterviewde organisaties 'hippe' woorden gebruiken, zowel wanneer het gaat over klimaat als wanneer het gaat over ontwikkelingssamenwerking, zoals 'impact', 'duurzaamheid' en 'lokaal'. Werkbare definities blijven echter uit, zelfs wanneer hier verder op doorgevraagd wordt tijdens het interview. Er klinken ook paradoxen en contradicties binnen de discoursen. Zo claimen de (vertegenwoordigers van de) organisaties zich af te zetten tegen kolonialisme en paternalisme, maar sluipen er wel verborgen vooroordelen en stereotypes in de discoursen (zoals vorige quotes aantonen), al dan niet bewust. Dit staat haaks op de goede bedoelingen (en ook goede praktijken) binnen de organisaties.

In volgende delen van de discoursanalyse tracht ik aan te tonen hoe er nog vooral vanuit een kader van ontwikkelingssamenwerking (en niet internationale solidariteit) wordt gedacht en er vooroordelen en connotaties blijven bestaan die wijzen op het geloof in een technische- of kennisoverdracht vanuit het GN naar het GZ, ook op vlak van klimaat. Er zijn echter verschillen tussen organisaties: sommige organisaties zijn zich bewuster dan andere van de manier waarop ze praten over hun projecten en laten erg weinig tot geen oriëntalistische beeldvormingen doorklinken.

5.2 De rationale achter klimaatacties

In dit onderdeel worden de discoursen en geformuleerde redenen waarom organisaties ervoor kiezen om klimaatgerelateerde ontwikkelingsprojecten te realiseren besproken. Hierbij zal enerzijds gekeken worden naar percepties over de oorzaken en verantwoordelijkheden van klimaatverstoringen/verandering en anderzijds naar narratieven in verband met de gevolgen van klimaatverstoringen/verandering. Verder wordt ook gekeken naar de discoursen rond duurzaamheid binnen de bevraagde organisaties.

5.2.1 Verantwoordelijkheden en oorzaken van klimaatverstoringen

Voor de organisatie die werkt rond groene technologie zijn 'gelijke kansen' voor iedereen om toegang te hebben tot groene energie de doorslaggevende factor om klimaatgerelateerde projecten uit te voeren. Bij veel organisaties is een zeker verantwoordelijkheidsgevoel een reden waarom ingezet wordt op klimaat. Dit verantwoordelijkheidsgevoel krijgt op verschillende manieren vorm. Eerst en vooral vinden de geïnterviewden het hun plicht hun 'steentje bij te dragen' tot een groenere wereld vanuit een dieper verantwoordelijkheidsgevoel voor (zorg voor) de aarde. Daarnaast vinden organisaties het ook hun plicht actie te ondernemen met het oog op toekomstige generaties, wat vaak neerkomt op (eigen) kinderen en kleinkinderen. Dit intergenerationele aspect is een reden om een klimaatproject op te starten en wordt ook vaak gebruikt binnen de framing van gevolgen van klimaatverstoringen (zie 5.2.2). De historische verantwoordelijkheid van het GN in het ontstaan van

klimaatverandering is ook een vorm van verantwoordelijkheid die leidt tot de beslissing om klimaatgerelateerde projecten in het GZ uit te voeren. Zo wordt in onderstaande uitspraak een sterk onderscheid gemaakt tussen de verantwoordelijken van klimaatverandering en degenen die de gevolgen dragen:

Global warming wordt een **heel groot probleem**, en zeker in mensen van de **derde wereld**, daar zijn de gevolgen vaak erger dan voor ons, de **ontwikkelde landen**. Terwijl dat die mensen eigenlijk maar **weinig bijdragen** aan de *increase* van de CO₂. Dus eigenlijk wij, zijn eigenlijk daar **verantwoordelijk** daarvoor en zij zijn het **slachtoffer**. (VIII)

‘Wij’ en ‘de ontwikkelde landen’ staan tegenover ‘de derde wereld’ en ‘slachtoffer’. Deze uitspraak toont erkenning van verantwoordelijkheden van klimaatverandering. Er wordt echter wel verouderde ontwikkelingsterminologie gebruikt (‘ontwikkelde landen’ en ‘derde wereld’); deze terminologie bouwt op de idee van het GZ als onderontwikkeld. Ook wordt het GZ hier als ‘slachtoffer’ beschouwd; dit kan de (contesteerbare) opvatting dat het GZ de hulp van het GN nodig heeft versterken, ook de *agency* van het GZ dreigt weggenomen te worden door hen als slachtoffers te bestempelen. Ook in volgende uitspraak wordt de verantwoordelijkheid van het GN erkend:

Als je gaat kijken **wie de meeste CO₂ uitstoot**, dat zijn eigenlijk, ja, de **westerse landen** en China enzo, **Afrika doet dat het minste** en eigenlijk hebben zij de **meeste problemen**, die **verwoestijning** treedt voornamelijk daar erg op. (II)

Deze quote zet ‘minste’ tegenover ‘meeste’, wat de onrechtvaardigheid benadrukt. Het verschil met de vorige uitspraak, die ook historische verantwoordelijkheden erkent, is de enge framing van het probleem van klimaatverandering. ‘Verwoestijning’ wordt gekozen als het (meest prominente) probleem van klimaatverandering, hierdoor is het minder toepasbaar op het GN. Klimaatverandering zou echter ook gedefinieerd kunnen worden als een probleem van droogte (verwoestijning gaat immers ook over droogte), dit zou het ook relevant maken voor het GN (Vlaanderen heeft namelijk veel problemen met droogte).

De oorzaken van klimaatverandering/problematieken worden als historische verantwoordelijkheden geframed maar ook als een druk op natuurlijke hulpbronnen. Alle organisaties die spreken over de druk op natuurlijke hulpbronnen wijten dit aan consumptie en niet aan populatiegroei zoals neomalthusiaanse theorieën. Er zitten echter grote verschillen in de framing van consumptie: *welke* consumptie en van *wie*? Hier is het belangrijk een onderscheid te maken tussen persoonlijke en organisatorische visies: de geïnterviewden stellen dat het GN haar gewoontes moet veranderen, maar dit is niet weerspiegeld in de organisatorische visie of wordt niet actief rond gewerkt. Slechts één organisatie stelde

expliciet dat de consumptie in het GN zorgt voor klimaatproblematieken in het GZ, en vindt het dus nodig ook hier op in te zetten binnen de projectwerking:

Ontbossing, door de druk, de activisten daar worden bedreigd, **druk op bos wordt voor een heel groot deel hier veroorzaakt**. Dus **landbouw is de grootste ontbosser** wereldwijd, en de grootste ontbosser van tropisch bos is rundvlees, soja, palmolie, cacao, koffie, rubber, maïs, ... Al die dingen en een heel groot deel daarvan komt gewoon **rechtstreeks naar hier**. (...) Als je ontbossing wilt oplossen, is het supercomplex, superbreed en je moet dat op vele fronten aanpakken, maar er is zeker **heel veel werk in België** om ermee te werken. (IV)

Het discours van klimaatverstoringen die zich afspelen in het GZ legitimeert onder andere de keuze voor een klimaatproject in het GZ. Het merendeel van de geïnterviewden legt de verantwoordelijkheid niet expliciet bij het GZ of GN, maar verlegt wel de focus van 'hier' naar 'daar', zoals in onderstaande quote:

Om die [boompjes] dan aan te planten om te **compenseren** dat **daar systematisch houtkap** gebeurt **in Togo**. Met alle gevolgen van dien. (IX)

Door het gebruik van 'daar' en 'in Togo' wordt de problematiek van houtkap vanuit een eng en westers perspectief geframed. De problematiek speelt zich 'daar' af en druk vanuit het GN wordt niet per se ontkend maar blijft wel onbenoemd, waardoor er een eenzijdige probleem framing ontstaat. Andere organisaties leggen wel expliciet de verantwoordelijkheid voor ontbossing bij het GZ zoals in onderstaande quote:

Want, ja, er zijn al veel van die projecten geweest dat ze een bos zetten en binnen de kortste keren is dat **terug afgebroken**, want **die mensen snappen er helemaal niets** van en gebruiken dat voor hout om op te koken of te verwarmen, of ze laten **hun** vee dat **helemaal kapot** grazen. (II Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.)

De verantwoordelijkheden van het GN in ontbossing worden in deze uitspraak genegeerd. De oorzaak wordt volledig bij het GZ gelegd. 'Hun vee' veroorzaakt ontbossing, erg veel producten die aan ontbossing gerelateerd zijn gaan echter rechtstreeks naar het GN (terwijl dit in de eerste quote van dit onderdeel juist benadrukt werd). Sterker nog: '**die mensen**' doen zelfs 'goede' werken teniet ('binnen de kortste keren is dat terug afgebroken'). In deze uitspraak wordt op een vinger wijzende manier ('**die mensen**') naar het GZ verwezen. Op deze manier wordt de 'ander', het GZ, gecreëerd en geplaatst als tegenpool van 'ons', het GN. Deze 'ander' wordt als minderwaardig afgeschilderd, want '**die mensen snappen er helemaal niets van**'. Dit impliceert dus dat 'wij' het snappen en het beter weten. Ook worden in deze uitspraak verschillende versterkingen gebruikt ('helemaal') wat de tegenstelling tussen de 'ander' en 'wij' benadrukt.

5.2.2 Klimaat effecten als verbindend element tussen het Globale Noorden en Zuiden

Dit onderdeel toont aan dat er contradicties zijn in discoursen van de geïnterviewde organisaties: in 5.2.1 werden de discoursen over oorzaken van klimaatverstoringen geanalyseerd, dit deel behandelt de wijze waarop gevolgen van klimaatverstoringen gekaderd worden. De oorzaken van klimaatverstoringen (zie 5.2.1), naast een zekere erkenning van de historische verantwoordelijkheid van het GN, worden vooral geframed als zich situerend in het GZ. De gevolgen van klimaatverstoringen worden door organisaties dan weer juist als de ‘verbinding’ tussen het GN en het GZ geframed: klimaat(verandering) is “een problematiek die alle grenzen overstijgt” (IV). Hierbij worden ook de aarde en het klimaat als een interdependent systeem beschouwd: een betere leefomgeving leidt niet enkel tot een lokale verbetering maar zorgt voor een algeheel beter leefmilieu, ook in België. Alhoewel de interdependenties en wederzijdse afhankelijkheden erkend worden, worden invloeden en klimaatverandering toch eerder geframed als eenrichtingsverkeer (voornamelijk van het GZ naar het GN) in plaats van als een cirkelbeweging. Onderstaande quotes framen het ontstaan van klimaatverstoringen binnen het GZ en de impact binnen het GN:

Ook naar **belang van biodiversiteit hier in België**, dat is een moeilijke om dat uit te leggen hier. Als je kijkt met wat er **in Wallonië gebeurt**, als de straalstroom vertraagt, als er minder bomen zijn heeft dat ook een **effect op ons hier**. Als er geen olifanten meer zijn gaat de **biodiversiteit daar ook achteruit**, dat heeft ook weer een **effect** op wat draait en doet **in de wereld**. (I)

Bovenstaande uitspraak vertrekt vanuit een probleem in het GN (er wordt een referentie naar de overstromingen in Wallonië in 2021 gemaakt) dat kan opgelost worden door in te zetten op het GZ. Interventies in het GZ worden met dit argument gelegitimeerd, terwijl een aanpak van het probleem in het GN buiten beschouwing wordt gelaten. Volgende quote duidt op een gelijkaardige redenering:

We werken aan een duurzame verbetering van het klimaat. Dus ook, **als het minder beter gaat**, de Sahel breidt uit, dan ga je minder de dingen hebben dat we vorige week hadden, dat er warmte is boven de Sahel en dat dat **zand met windstoten tot in België** komt. Als we er niets aan doen, dan breidt dat altijd maar uit en **binnen 20 jaar** valt het **Saharastof in Denemarken**. (IX)

Ook in deze uitspraak wordt de sleutel van de oplossing voor klimaatproblemen gelegd bij het GZ (‘als het minder beter gaat’). Als er ‘daar’ niets gedaan wordt heeft het ernstige gevolgen voor ‘ons’. Hierbij wordt de verantwoordelijkheid van het GN genegeerd. Dit staat in contrast met een eerder besproken visie (zie derde uitspraak onder 5.2.1) die ook actie in het GN nodig acht. Niet alle organisaties voeren dit discours en bepaalde organisaties bekritisieren net de hypocrisie die soms gepaard gaat met klimaatgerelateerde ontwikkelingsprojecten:

Het is **comfortabeler** om iets te doen in het GZ en door te gaan met ons **comfortabele leven in het GN** en te **zeggen** dat het allemaal de **schuld is van het GZ** en dat ze niet zo veel plastic moeten gebruiken of zo, terwijl **het probleem duidelijk in het GN ligt**. (VI, oorspronkelijke quote zie hoofdstuk 8.3 1))

Organisaties maken in hun discoursen ook gebruik van een toekomstgerichte tijdsframing. Zelfs organisaties die sterk de urgentie van aanpak van klimaatproblematieken benadrukken, situeren dit in de toekomst. Milieuproblemen, zoals het Saharastof en de overstromingen in Wallonië (zie vorige quotes), worden gezien als onheilspellende voorbodes van hoe deze toekomst eruit zou kunnen zien voor 'ons'. Dit toekomstdenken komt terug bij erg veel organisaties. Een vorige quote sprak over 'binnen 20 jaar'. Maar ook volgende uitspraken tonen dit aan: "voor jullie, jullie valt het misschien nog mee, maar jullie kinderen, als we dit niet stoppen, dan is er een groot probleem" (II), "om te proberen een duurzame toekomst voor onze kinderen en kleinkinderen veilig te stellen" (III, oorspronkelijke quote zie 8.3 2). Hierbij wordt er vooral naar het intergenerationele aspect van klimaatverandering verwezen. Er dient de nuancering gemaakt te worden dat klimaatproblematieken die zich reeds nu manifesteren in het GZ, zoals verwoestijning, wel erkend worden. Dit toekomstdiscours kwam minder terug bij jongere respondenten.

5.2.3 Klimaatprojecten als strategie

De rationale achter het uitvoeren van klimaatgerelateerde projecten gaat vaak gepaard met een zekere strategische gedachte. Op basis van de interviews werden drie verschillende strategieën geïdentificeerd. Allereerst worden klimaatinterventies als nuttig beschouwd om andere ontwikkelingsdoelen te realiseren, omdat deze beïnvloed worden door een veranderend klimaat. Klimaatinterventies zijn zo eerder een middel dan een doel. De idee gaat als volgt: een klimaatproject is de eerste stap waardoor er een positieve spiraal op gang komt en ook sociale en economische verbeteringen tot stand komen. Hierbij wordt er voornamelijk vanuit een kader van CBDR en verantwoordelijkheid of 'gelijke kansen' gedacht. Daarnaast worden klimaatinterventies ook als mitigatiestrategie benaderd; in het GZ bevinden zich kostbare natuurbronnen die beschermd dienen te worden. Organisaties die het mitigerende aspect aanhalen, voeren vaak een discours van urgentie bij het inzetten op klimaat en milieu, zoals in onderstaande quote:

Peru is een mega-divers land, het heeft een **zeer belangrijke biodiversiteit**, het is een van de landen in de wereld, vanwege diezelfde biodiversiteit, met klimaatverandering, loopt het een **groot risico** een deel van **deze biodiversiteit te verliezen**. Daarom moet **onmiddellijk actie** worden ondernomen. **Landen die minder biodiversiteit** hebben, hebben **niet veel te verliezen**. (III, oorspronkelijke quote zie 8.3 3)

Ten slotte benadrukt een derde groep binnen de organisaties de synergie tussen milieu- en sociale doeleinden. Hierbij wordt niet het een voor of na het ander geplaatst, maar als samen

voorkomend. Deze synergie van milieudoelen en sociale doelen wordt dan in verband gebracht met duurzaamheid en de versmelting van de drie P's: *people*, *profit* en *planet*. In zekere mate is de samensmelting van deze drie inherent aanwezig bij alle bevroegde organisaties omdat het ontwikkelingsorganisaties (socio-economisch component) zijn die klimaatgerelateerde (milieucomponent) projecten uitvoeren. Sommige organisaties focussen voornamelijk op het economisch-financiële duurzaamheidsaspect, waarbij inkomens genererende activiteiten georganiseerd moeten worden. Ook het sociale doel van duurzaamheid wordt bijna altijd aangehaald: het is de bedoeling dat de lokale bevolking het project leidt op lange termijn en hier voordeel van ondervindt (dit wordt dieper geanalyseerd in 5.3). Het milieuduurzaamheidsaspect wordt over alle organisaties heen het minst expliciet benoemd als duurzaamheidsaspect. Hierbij is het opvallend dat naarmate klimaat eerder een significant en geen primair doel is, het minder wordt benadrukt. De synergie en interactie tussen de drie duurzaamheidsdoelen wordt niet altijd even sterk benadrukt. Sommige organisaties, zoals in onderstaande quote, voeren wel een discours over de integratie van doelen, en vinden het ook belangrijk dit in de projectwerking in te zetten:

Mens en natuur zijn inherent verbonden met elkaar, je kan dat niet meer loskoppelen tegenwoordig, om **op beide te werken**. [...] Wat heel veel mensen zeggen: het is **ofwel natuur ofwel economie**. Dat is niet waar, je kan beide ook wel **perfect combineren**. (IV)

Hoewel organisaties de drie P's trachten te integreren, worden hier in bepaalde gevallen spanningen ervaren. Deze worden echter niet altijd expliciet benoemd, of organisaties zich daar bewust van zijn is dan de vraag. In onderstaande uitspraak wordt deze spanning verwoord:

Natuurlijk onze **projectwerking en duurzaamheidsvisie**, dat kan **clashen** met elkaar dat, ja, studenten gaan wel met een **vliegtuig** naar het Zuiden. (VI)

Duurzaamheid wordt door organisaties veelal binnen kleine aanpassingen van de werking geplaatst: zo wordt er zoveel mogelijk gecarpoold, worden er enkel vegetarische hapjes op evenementen voorzien en kan men via de webshop enkel zaken gemaakt van biologisch katoen aankopen. Verder worden ook de SDG's gebruikt als 'bewijs' voor duurzaamheid: vanaf het moment dat een aantal SDG's toepasbaar zijn op de projectwerking vinden organisaties dat dit aantoont dat ze duurzaam zijn.

Het is opmerkelijk dat binnen de narratieven van bijna elke organisatie een graad van mens-natuur-dualisme naar voren kwam. Volgende uitspraak is een typisch voorbeeld van de constatering dat organisaties wel vaak stellen een integratieve benadering van mens en natuur te hebben, maar deze twee zaken in feite grotendeels losstaand van elkaar plaatsen

(‘in eerste plaats’ en ‘ook’) en de intrinsieke verwevenheid van mens en natuur niet duidelijk verwoorden en dus waarschijnlijk ook niet zien:

Eigenlijk kom je **situatie** te verbeteren, in eerste plaats de **natuur**, maar ook de **mensen** die erin leven, je verbetert de situatie voor de natuur en de bevolking. (IX)

Na deze analyse van de discoursen over klimaat, wordt onder volgend onderdeel dieper ingegaan op de wijze waarop organisaties kijken naar samenwerk(ing)en in het GZ.

5.3 Spanningen in samenwerkingsverbanden

De geïnterviewde organisaties hebben diverse samenwerkingen met andere organisaties, bedrijven, universiteiten en in mindere mate overheden. Samenwerking is een erg brede term, het gaat van samen een project opzetten tot financiering. Algemeen gezien wordt er het minst met lokale overheden of overheidsinstanties samengewerkt. Er zijn wat betreft samenwerkingen verschillende spanningen en uiteenlopende meningen zowel voor wat betreft hoe samen te werken als met wie.

De visies op samenwerking met bedrijven lopen sterk uiteen met duidelijke voor- en tegenstanders. Argumenten pro-bedrijfssamenwerking gaan over mogelijke grote financieringsbronnen uit de bedrijfswereld die tot een ‘win-win situatie’ kunnen leiden. Sommige organisaties zien hier potentieel in, maar zijn iets voorzichtiger en kritischer in het sluiten van samenwerkingsverbanden met bedrijven; ze zijn er niet per se tegen, maar achten het belangrijk geen label voor *greenwashing* te worden en elke bedrijfssamenwerking apart te beoordelen. Verder wordt de samenwerking ook gezien als een onvermijdelijke evolutie, zowel voor bedrijven als ontwikkelingsorganisaties; bedrijven hebben groene organisaties nodig om hun uitstoot te compenseren en zonder bedrijven komen organisaties niet aan voldoende financiering. Volgende uitspraak illustreert een positieve attitude ten aanzien van bedrijfssamenwerking:

Het is waar dat er **bedrijven** zijn die zeer **bereid zijn om samen te werken**, om hun **imago** een beetje **op te poetsen**, wij staan daarvoor open. (...) Ik denk dat het een **geweldige manier** is om te gaan, de samenwerking met bedrijven. Het is een **win-win** situatie. Wij krijgen **meer steun**, en zij krijgen een **beter, groener imago** voor hun bedrijf. Zij winnen, wij winnen. (III, oorspronkelijke quote zie 8.3 4)

De meeste organisaties werken voornamelijk samen met andere organisaties. Dit zijn dan zowel partners uit het GN als lokale partners. ‘Lokale partners’ blijken echter vaak organisaties uit het GN te zijn die lokaal ter plekke werken. Dit toont aan dat ‘lokaal’ een veelgebruikte term is die verschillende ladingen kan dekken: ‘lokaal’ wordt voornamelijk geografisch (in het GZ) geïnterpreteerd en niet in termen van nationaliteit (*waar* in plaats van *wie*). Verder stellen organisaties dat ze moeilijkheden ondervinden om lokale partners te vinden, maar wel

‘mensen van daar’ het project willen laten dragen, samenhangend met het eerder aangehaalde sociale aspect van duurzaamheid. Organisaties hebben verschillende strategieën om de lokale bevolking te betrekken. Een eerste manier is via een ondersteunende aanpak: organisaties sluiten zich aan bij projecten opgesteld/opgestart door de lokale bevolking of ontwikkelen dit in co-creatie waardoor de lokale bevolking van bij het begin betrokken is. Hierbij wordt vooral een discours gevoerd als de lokale bevolkingsgroepen die “de context door en door kennen, ze hebben veel expertise” (IV), zoals ook volgende quote aanduidt:

Maar op het einde van de dag, de **plaatselijke mensen weten** nog altijd **beter** wat er **juist gaande** is, wat precies de **noden** zijn. Dus wij vinden, de **plaatselijke mensen zijn de echte experts** hoe ze mensen het beste kunnen helpen. (VIII)

In andere gevallen wordt de lokale bevolking pas in tweede instantie betrokken. De hele ontwikkeling van het project, de ideeën en het opzet worden van België uit bedacht en de uitvoering van het project gebeurt dan door de lokale bevolking, in sommige gevallen samen met Belgische stagairs, studenten of vrijwilligers. Voor de uitvoering van projecten worden hoofdzakelijk lokale werknemers aangenomen. De motieven hiervoor verschillen tussen organisaties. Enerzijds wordt het geframed als de praktisch gezien meest efficiëntste en meest passende manier; zo spreken organisaties de taal bijvoorbeeld niet waardoor het moeilijk is contacten te leggen met de lokale bevolking. Ook stellen organisaties dat het aannemen van lokale werknemers een manier is om vertrouwen te krijgen van de lokale bevolking wat nodig is voor een goede werking van het project. Hier is het inhuren van lokale werknemers geen strategie om meer *agency* aan het GZ te geven. Andere organisaties zien het wel als een aanpak die zorgt voor een grotere impact zoals onderstaande quote aangeeft:

Als we **daar mensen moeten betalen**, dat kost wel wat, maar van al het geld dat wij uitgeven ter plekke is dat wel **hetgeen dat het meeste blijft plakken**, de lonen aan de mensen met wie je samenwerkt (...) Die kosten, als we daar zelf naartoe gaan om die jobs te doen voor hun, dat is nu eigenlijk het slechtste. (V)

Het al dan niet samenwerken met de lokale bevolking en de wijze waarop, hangt vaak samen met (percepties over) expertise of kennis en vertrouwen. Hoe wordt er gekeken naar en gesproken over deze twee elementen bij samenwerking en hoe zorgen deze visies al dan niet voor een rem op gelijkwaardige samenwerking?

5.3.1 Expertise en vertrouwen als heikele punten in gelijkwaardige samenwerking

‘Kennis’ (of expertise) neemt een eerste belangrijke plaats in en leidt in sommige gevallen tot spanningen wanneer het gaat over gelijkwaardige samenwerkingen. Bepaalde organisaties stellen dat het effectiever is een project door de lokale bevolking te laten uitvoeren of kennis uit te wisselen. Veel organisaties bouwen echter verder op de idee dat kennis superieur of groter is in het GN; als de geschikte kennis niet aanwezig is in het GZ, is het gerechtvaardigd

mensen te sturen van het GN. Organisaties geven wel kritiek op vrijwilligers die onvoldoende kennis hebben en geen meerwaarde kunnen bieden aan projecten. Daarbij kijken de meeste organisaties ook kritisch naar de manier waarop kennis wordt opgelegd en welke kennis; deze moet passen binnen het culturele kader van het GZ en dit mag geen opgelegde verplichting mag zijn. Andere organisaties onderstrepen het belang van kennisuitwisseling en vinden de complementariteit van kennisbronnen de grootste sterkte in ontwikkelingsprojecten. Onderstaande quote demonstreert de impliciete visie dat kennis hoger is in het GN (wat tegenstrijdig is met de notie van gelijkwaardigheid) en dat er geen andere optie is dan het 'zelf' te doen wanneer bepaalde kennis niet aanwezig is in het GZ.

Soms is de **know how daar niet** en **moeten** wel mensen van **hier** het doen, maar anders proberen **we** het **ginder** te doen. (II)

Het tweede element waar spanningen ervaren worden met betrekking tot gelijkwaardige samenwerking is vertrouwen. Organisaties stellen dat vertrouwen noodzakelijk is voor een goede (samen)werking; wanneer er meer vertrouwen is wordt er vanuit gelijkwaardigheid samengewerkt en minder *top-down* vanuit het GN. Het gaat vaak over: kunnen 'wij' 'hen' vertrouwen, maar de vraag of 'zij' 'ons' vertrouwen wordt minder gesteld. Bij verschillende organisaties leeft nog de idee dat het GZ als regio hoe dan ook blij is met elke hulp die het kan krijgen of dat het vertrouwen makkelijk te winnen is door de bevolking aan basisinfrastructuur te helpen (wat impliciet ook verder bouwt op het paradigma van het GZ als onderontwikkelde regio die het altruïstische GN nodig heeft). Organisaties plaatsen vertrouwen vaak in een financiële context; goed werk leveren staat gelijk met donorgeld goed besteden, zoals onderstaande uitspraak aantoont:

En dus, we willen er **zeker** van zijn dat onze partners het **werk goed** doen. Dat ze **ons geld** dus **niet verkwisten**, he. (VIII)

Er is met andere woorden een zekere spanning tussen de gelddonoren in het GN en de ontvangers in het GZ. Het toont aan dat geld eigenlijk nooit volledig weggegeven wordt: het blijft immers 'ons geld'. Deze spanning tussen gelijkwaardig partnerschap nastreven en financiële machtsongelijkheden is verwoord in onderstaande uitspraak:

We proberen wel **naar een gelijkwaardige samenwerking** te gaan, dat is wel iets waar veel organisaties mee **worstelen** tegenwoordig. Ontwikkelingsorganisaties, **enerzijds** wil je **gelijkwaardig partnerschap**, maar **anderzijds**, wat wij voor een groot deel ook doen is **fondsen aantrekken en doorgeven**, we hebben ook een soort **controle** en **verantwoordingsfunctie** naar onze donoren toe. Dat **evenwicht** vinden is niet altijd even gemakkelijk, ik denk dat we dat wel goed doen. (IV)

Deze spanning wordt echter niet altijd erkend. Als het wel erkend wordt, wordt het niet perse als problematisch beschouwd; deze ongelijkheid, de organisaties die het geld beheren en daardoor meer bepalen, wordt ook als inherent verbonden aan ontwikkelingssamenwerking gezien. Verder hebben veel organisaties een zeker achterdocht wanneer het aankomt op projectgelden en karakteriseren ze het GZ als opportunistisch en snel instemmend zodat er toch maar 'iets' gebeurt. Deze opvatting houdt het paradigma dat het GZ het (geld van het) GN nodig heeft om te ontwikkelen in stand. Ook volgende quote duidt deze ongelijkheid:

Die zien **ons natuurlijk** als **superrijke mensen**, soms moet je echt wel **guiden**, want **die denken dat alles kan** he. (II)

In deze uitspraak wordt het GZ bekritiseerd omdat ze 'ons' als '(super)rijk' zouden beschouwen. Er wordt echter niet kritisch naar het eigen gedachtengoed en percepties gekeken waarbij bijvoorbeeld Afrika als arm wordt bestempeld. Daarnaast toont deze uitspraak wederom het vaak gevoerde discours dat het GZ enkel 'vooruit' kan komen onder de begeleidende hand van het GN en niet op zelfstandige wijze.

Naast het (gebrek aan) (financieel) vertrouwen, spelen ook culturele verschillen parten bij samenwerking, voornamelijk bij organisaties die zelf projecten uitvoeren. Een andere communicatiestijl en sociocultureel ritme worden aangehaald als het meest uitdagend bij samenwerkingen. Er zijn ook culturele gewoontes waar organisaties het niet mee eens zijn, maar die ze moeten 'aanvaarden'. Er is ook een besef dat het niet de taak is van de organisatie om te dicteren hoe bepaalde zaken dienen te zijn, omdat dit overduidelijk koloniaal is. Ook hier zitten spanningen en tegenstrijdige discourses: enerzijds hebben organisaties erg veel kritiek op de manier waarop bepaalde zaken lopen, anderzijds stellen ze dat het wel belangrijk is respect te hebben, hoewel er niet altijd evenveel respect doorklinkt (wederom is dit zeker niet bij alle organisaties het geval). Onderstaande quote geeft de spanning weer tussen het belang aan openheid en het vasthouden aan de eigen culturele waarden:

Bijvoorbeeld de **ongelijkheid tussen mannen en vrouwen**, in Malawi staat dat nog op een heel ander punt dan hoe wij daarover denken. Maar ik heb dat ongeveer een beetje kunnen aanvaarden dat dat zo is. Want anders geraak je echt moeilijk vooruit, anders is het echt moeilijk om met de mensen te werken, als je niet ook een beetje **openheid** daarover hebt. (VII)

Naast samenwerkingingspartners, hebben organisaties één of meerder doelpublieken; heel vaak zijn dit de bevolkingsgroepen in het GZ, in mindere mate vrijwilligers/studenten/stagairs uit het GN die naar het GZ gaan. Om deze doelgroepen te bereiken maken veel organisaties gebruik van sensibilisering. Hoe en waarom organisaties dit doen wordt in volgend onderdeel besproken.

5.3.2 Sensibilisering in het Globale Zuiden en Vlaanderen

Veel organisaties verbinden aan hun project(en) een component van sensibilisering. Dit is enerzijds toegespitst op Vlaanderen zelf, anderzijds op de projecten ter plaatse, soms worden beide gecombineerd. Wanneer het gaat over sensibilisering in het GZ, wordt de rol van de lokale bevolking als ‘actief’ of als ‘passief’ omschreven. Het GZ wordt geframed als actieve actor die zelf de capaciteiten heeft om haar medeburgers te sensibiliseren. Het GZ wordt echter ook afgeschilderd als passieve luisteraars waaraan iets moest uitgelegd worden over het belang van klimaat- en milieu(bescherming). Organisaties die het GZ als actieve actor percipiëren, werken eerder op een ondersteunende manier; hun projecten bouwen verder op of bieden financiële ondersteuning aan reeds bestaande organisaties. Veel organisaties benadrukken dat het belangrijk is de lokale bevolking ter plaatse verantwoordelijkheid te geven en dat het niet de bedoeling is om als Vlaming naar daar te gaan om ‘het eens uit te leggen’. Het is namelijk belangrijk dat sensibiliseringsacties passen binnen de cultuur en gewoontes past van de lokale bevolking om effectief te zijn. Voor interventies die niet door de plaatselijke mensen gebeuren, wordt het belang van aanpassing aan de lokale context benadrukt; zo geeft een organisatie het voorbeeld van informatieve posters die op maat van de bevolking moeten zijn. Organisaties die het GZ percipiëren als ‘passieve luisteraars’ hebben zelden oog voor de onderliggende structurele factoren die bepaalde actoren in het GZ soms bijna verplichten tot niet-duurzame acties. Onderstaande quote illustreert dit:

Dat proberen ze mensen nu **aan te brengen**, ook in de scholen enzo. Iedere week zoveel **les gaan geven** over **het belang van de olifant voor de maatschappij** in de hoop van daar een **kentering** te brengen (...) Dus het is ook heel belangrijk om niet alleen rond de dieren te werken, maar ook de maatschappij en die bewust te maken dat dieren belangrijk zijn voor hun biodiversiteit, voor hun leven, voor hun inkomsten. Dat beseffen ze niet altijd. Het is nu wel verminderd, de stroperij, maar de mensen zitten daar ook zonder werk. (I)

Allereerst impliceren de gebruikte termen ‘aanbrengen’ en ‘lesgeven’ een duidelijke kennisoverdracht van zij die het al weten aan de ‘onwetenden’. Ook wordt er geïmpliceerd dat de problemen die olifanten in dit geval hebben, veroorzaakt worden door de lokale bevolking. De laatste zin van deze quote (‘zonder werk’) is een indicatie dat er toch een zeker besef is dat er onderliggende redenen kunnen zijn van het ‘afgekeurde’ gedrag; daar wordt door de geïnterviewde echter niet verder op ingegaan. Één bevraagde organisatie spreekt liever in termen van ‘capaciteitsopbouw’, omdat sensibilisering als paternalistisch wordt beschouwd. Capaciteitsopbouw kan echter ook als paternalistisch beschouwd worden als het op een manier gebeurt waarop deze capaciteit zagezegd ‘overgebracht’ dient te worden van het GN naar het GZ en niet over het co-genereren, wat centraal staat bij internationale solidariteit.

Bij sensibilisering in Vlaanderen wordt getracht het grote publiek te bereiken, maar ook staat het 'ik' centraal. Organisaties proberen via documentaires, sponsortochten of evenementen mensen te informeren over de projecten die ze realiseren en over het belang van (klimaat)investeringen in het GZ. Sensibilisering van het 'ik' gaat over het positieve effect van een ervaring in het GZ voor het individu, zij het als toerist of vrijwilliger. De idee is dat een dergelijke ervaring zorgt voor meer bewustwording en een ander wereldbeeld en dus uiteindelijk positief is. Volgende uitspraak illustreert dit standpunt:

Iedereen die op **project** gaat heeft wel een **zotte ervaring** gehad en die zijn daar echt nog mee bezig en ik zie dat veel mensen erna ook **in hun job richting duurzaamheid** gaan. (V)

Hier rond vinden we twee verschillende visies bij de bevraagde organisaties. Enerzijds stellen bepaalde organisaties dat het belangrijk is dat er een toegevoegde waarde is in vrijwilligerswerk en vrijwilligers die on(voldoende)voorbereid naar het GZ gaan worden bekritiseerd. Anderzijds vinden organisaties het gelegitimeerd dat er niet per se een sterke meerwaarde is van vrijwilligerswerk of stagairs voor het project, omdat deze individuen een ervaring opdoen, met een nieuw wereldbeeld naar huis keren en bewust worden van zaken die spelen in het GZ. In de discourses wordt niet altijd (kritisch) gereflecteerd op de instandhouding van koloniale ideeën en stereotypen. Sommige organisaties nemen een gematigd standpunt in; de voordelen rond bewustwording worden als positief beoordeeld maar er moet een balans zijn met de effectieve activiteiten die worden uitgevoerd.

6 Discussie en conclusie

In deze thesis werd een discoursanalyse uitgevoerd bij Vlaamse organisaties die klimaatgerelateerde projecten realiseren in het GZ. Binnen deze discussie en conclusie worden de resultaten uit hoofdstuk 5 gekaderd binnen debatten en discourses van hoofdstuk 2 en 3.

Het uitvoeren van klimaatgerelateerde projecten in het GZ gaat gepaard met verschillende achterliggende strategieën die in lijn zijn met de theorie (Roberts & Parks, 2006): zo worden andere ontwikkelingsdoeleinden beïnvloed door een veranderend klimaat waardoor klimaatprojecten een middel zijn, en is het hiernaast ook een mitigatiestrategie. Vanuit de *world ecology* benadering is het inzetten op milieu/klimaat om sociale doeleinden te bereiken (klimaatprojecten als middel) een omgekeerde redenering; klimaatproblemen en klimaat-onrechtvaardigheden komen namelijk voort uit de manier waarop de samenleving sociaal georganiseerd wordt. Door enkel de 'symptomen' (klimaatverstoringen) te bestrijden, blijft de onderliggende oorzaak onaangeraakt en onveranderd. Het gaat voorbij aan de complexiteit en structurele mechanismen van milieu- en klimaatproblematieken in het GZ die de klimaat-rechtvaardigheidsbeweging aankaart. Zo is het milieu-destructief gedrag in het GZ dikwijls eerder het gevolg van structurele processen dan van een gebrek aan kennis of moreel inzicht. De perceptie van de rol van het GZ inzake klimaat en milieu heeft ook een impact op de manier waarop naar samenwerking gekeken wordt. Zo wordt duidelijk dat de koloniale gedachte dat het GN superieur is ook in stand gehouden kan worden door klimaatinterventies, in lijn met klimatologisch oriëntalisme (Locher & Fressoz, 2012).

De overtuiging dat er een sterke synergie is van milieudoelen met sociale en economische doelen wordt steeds couranter, zie ook het duurzaamheidsdiscours. Toch hebben de meeste van de bevraagde organisaties een voorkeur voor of eerder 'de natuur' of eerder 'de mens', wat aangeeft dat het mens-natuur dualisme nog sterk aanwezig is in de discourses van deze organisaties. 'Duurzaamheid' blijkt dan ook veeleer een lege doos te zijn. De duurzaamheids-definitie (Brundtland, 1987) is wel bekend bij sommige personen/organisaties en er wordt veel naar de SDG's verwezen, maar het blijft oppervlakkig met *buzzwords* als 'positieve impact' en 'lokaal' die tegelijkertijd alles en niets betekenen en waarvan ook bij verder bevragen geen echte definitie wordt gegeven. Tegenstrijdigheden en spanningen in aspecten van duurzaamheid binnen discours en projecten worden in sommige gevallen benoemd, ook de hypocrisie in het discours van duurzaamheid (Robinson, 2004) wordt door bepaalde organisaties aangehaald, voornamelijk als het gaat over samenwerking met bedrijven. Organisaties zien potentieel in samenwerking met bedrijven of doen dit al. Dit is in lijn met de bredere maatschappelijke tendens, we zien ook veel ngo's samenwerken met (grote) bedrijven (Berlie, 2009), en met SDG 17 *Partnerships for the goal*. De mogelijke hypocrisie of *greenwashing* binnen bedrijven is een van de anti-duurzaamheidsaspecten van dergelijke samenwerking.

Verschillende oorzaken van klimaatverandering kunnen verklaard worden aan de hand van de IPAT-vergelijking (Erlach, 1971). Slechts één organisatie vermeldt op haar website dat dankzij de projecten die ze voeren het aantal geboortes in de regio omlaag gaat, en kadert dit als bewijs voor de positieve impact, wat we kunnen duiden als een neomalthusiaans discours. Geen enkele andere organisatie problematiseert populatiegroei. Gebruik van nieuwe en groene technologie wordt door veel organisaties gepercipieerd als duurzaam: het maakt verdere groei en 'ontwikkeling' in het GZ mogelijk op een klimaatvriendelijke manier. In sommige gevallen werd sterk gefocust op de efficiëntie van technologie, waardoor het past binnen het groene groei paradigma. In de meeste gevallen past het voornamelijk binnen het kader van duurzame groei: er wordt ook nagedacht hoe nieuwe technologieën passen binnen de gewoontes van het GZ en de focus ligt niet enkel op efficiëntie. Sommige organisaties zien groene technologie ook als een mogelijkheid om hun projectwerking op een kwalitatief betere manier te laten draaien; hierbij gaat het niet om meer maar om beter, in lijn met de idee van postgroei.

Consumptie, het laatste element binnen de IPAT-vergelijking, wordt door organisaties niet enkel als gepercipieerd als CO₂-emissies die voortkomen uit consumptie, maar ook als druk op natuurlijke hulpbronnen. Dit is interessant in het licht van de discourses over de verantwoordelijkheden van klimaatverandering en -verstoringen; ze wijzen op een kader van CBDR. Hoewel de historische verantwoordelijkheden van het GN worden erkend (CO₂-emissies), framen bepaalde organisaties de druk op natuurlijke hulpbronnen (wat een andere planetaire grens is (Stockholm Resilience Center, 2022)) in het GZ. Dit weerspiegelt de enge definitie van klimaatrechtvaardigheid die in de notie van CBDR vervat zit, en illustreert hoe dit eigenlijk de focus afwendt van het GN (wanneer het op verantwoordelijkheid nemen aankomt). Deze resultaten bevestigen de stelling dat zonder concrete definitie, het concept van CBDR leidt tot (her)interpretaties waarbij de verantwoordelijkheden afgeschoven worden (Deleuil, 2012). Hierbij tonen de resultaten ook aan dat de erkenning van historische verantwoordelijkheden niet per se leidt tot meer klimaatrechtvaardigheid of gelijkwaardige samenwerking. De nauwe interpretatie en definitie van CBDR kan namelijk gebruikt worden om een klimaatproject in het GZ te legitimeren en niet voor structurele veranderingen in het GN te pleiten.

In de discourses van de organisaties zitten zowel elementen die in lijn liggen met de streefdoelen van de klimaatrechtvaardigheidsbeweging als elementen die deze net negeren of ontkennen. Zo is de nauwe opvatting van historische verantwoordelijkheden als CBDR te eng en zijn de klimaatprojecten die uitgevoerd worden veelal symptoombestrijding waarbij het probleem van klimaatrechtvaardigheid niet bij de wortels wordt aangepakt. Dit ligt wellicht ook aan de aard van de bevraagde organisaties: 4depijlers voeren veelal kleinere projecten uitvoeren (De Bruyn & Huyse, 2009). Discourses over samenwerkingspraktijken wijzen op een zekere notie en begrip van klimaatrechtvaardigheid, zoals bijvoorbeeld de stelling dat het belangrijk is projecten in handen te laten van de lokale bevolking; maar

bepaalde overtuigingen achter samenwerkingspraktijken, zoals het geloof in superieure kennis in het GN of een gebrek aan vertrouwen, dan weer niet. Dit is een voorbeeld van de paradoxen in discoursen en het toont ook aan dat een diepgaande kennis omtrent belangrijke zaken als klimaatrechtvaardigheid en duurzaamheid ontbreekt.

In mijn thesis koos ik ervoor steeds te spreken over ontwikkelingssamenwerking en niet over internationale solidariteit, omdat dit nog steeds het dominante denkkader van de geïnterviewde organisaties blijkt te zijn. Toevallig of niet spreekt net de enige geïnterviewde ngo over 'internationale solidariteit' en stelt niet graag het woord 'ontwikkeling' of 'sensibilisering' te willen gebruiken, terwijl het merendeel van de bevroegde 4epijlerorganisaties hier geen problemen mee lijken te hebben. Ook wordt er nog vrij veel 'oude' terminologie omtrent ontwikkelingssamenwerking gebruikt (derdewereld, ontwikkelde landen, missie, ...). Voor de dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking is het echter ook noodzakelijk taal aan te passen (11.11.11, 2021c). 11.11.11 (2021b) en de 4epijler (2020) hebben recent een nieuwe strategische visie ontwikkeld, waar ook expliciet op taalgebruik wordt ingezet. Mijn resultaten geven aan dat dergelijke veranderingen mogelijk trager doorsijpelen naar 4epijlers dan erkende ngo's.

Uit mijn analyse blijkt ook dat percepties over kennis en vertrouwen in de Zuidpartner de evolutie naar gelijkwaardig partnerschap in de weg staan. Er wordt nog sterk in termen van kennisoverdracht gesproken, wat verderbouwt op de oriëntalistische superioriteitsidee (Said, 1978), en een gebrek aan vertrouwen in de kunde maar vooral ook in de economische betrouwbaarheid van het GZ houdt ideeën over het GZ als onderontwikkeld in stand. In lijn met de *postdevelopment* theorie kunnen we stellen dat de problematische assumpties ten grondslag van 'ontwikkeling' (Matthews, 2010) nog steeds doorleven. In het licht van de dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking is het noodzakelijk na te denken wie we als expert beschouwen en welke kennis we waarderen (Van Acker & Willems, 2020); deze thesis toont aan dat op het vlak van kennispercepties nog verder gedekoloniseerd kan worden.

Bij het nader bestuderen van samenwerkingsaspecten met het GZ kan de vraag gesteld worden in welke mate er gelijkwaardig samengewerkt wordt. Voor gelijkwaardig partnerschap zijn vertrouwen, gelijkheid en wederzijds respect essentieel (Elbers, 2012). Verschillende organisaties concluderen nogal snel dat wanneer het GZ op een of andere manier bij het project betrokken is, er wordt samengewerkt; samenwerken gaat echter over meer dan kennis overbrengen of het GZ opgelegde taken laten uitvoeren en hen hier voor betalen. In bepaalde gevallen is er eerder sprake van een depositair opvoedingskader dan van een samenwerkingskader; dit opvoedingskader stelt dat enkel door de lokale bevolking te betrekken er bewustwording gecreëerd kan worden waardoor praktijken in het GZ veranderd kunnen worden en er verandering kan optreden. Dit staat in contrast met een dialogaal opvoedingskader waar er een wederzijdse bewustwording en bevrijding is door een gezamenlijk beter verstaan van de realiteit en/of taal (Freire, 2001). Een depositair

opvoedingskader zien we voornamelijk bij organisaties die inzetten op sensibilisering. Dit discours heeft geen oog voor veel zaken waar de klimaatrechtvaardigheidsbeweging voor pleit. Het schildert het GZ af als de actor die voor druk op natuurlijke hulpbronnen zorgt in lijn met groen kolonialisme; het bouwt verder op de koloniale superioriteitsidee dat het GZ hulp nodig heeft van het GN; het ontkent het belang van *agency* van het GZ; het GZ wordt gezien als oplossing voor klimaatproblematieken, de noodzaak van veranderingen in het GN, de veroorzaker van klimaatverandering, wordt niet erkend.

Mijn onderzoek heeft, net als elk onderzoek, zijn beperkingen. Zo selecteerde ik organisaties op basis van voorgaande kennis, online beschikbare informatie en informele informatie. Er is met andere woorden geen volledig overzicht gemaakt van Vlaamse klimaatorganisaties en er is mogelijks een zelfselectie opgetreden. Voornamelijk 4depijlers waren bereid een interview af te nemen; de inclusie van andere (soorten) organisaties had andere resultaten kunnen opleveren. Deze analyse keek vooral naar de discourses en in beperkte mate naar de praktijken; het is onmogelijk op basis van mijn analyse sluitende conclusies te trekken over de effectieve werking van de bevraagde organisaties. Verder heb ik ook gekozen voor een bepaald kader om de resultaten te analyseren; ik ben mij ervan bewust dat de keuze van andere kaders ook andere inzichten kan opleveren.

Uit de analyse van de discourses van de bevraagde 4depijlers blijkt dat de omschakeling naar internationale solidariteit en gelijkwaardige samenwerking nog niet volledig is doordrongen. Mijn resultaten lijken de vrees dat 4depijlers een paternalistischere houding naar het GZ hebben (De Bruyn & Huyse, 2009) te bevestigen. Deze analyse was echter niet exhaustief, bijkomend onderzoek in de toekomst zal hiervoor noodzakelijk zijn. Hiernaast kan toekomstig onderzoek de discourses van ngo's en die van 4depijlers verder vergelijken en de link tussen discourses en praktijken verder onderzoeken.

7 Bibliografie

- 4dePijler. (2019a). Subsidies en steun van overheden. De Belgische Ontwikkelingssamenwerking. Retrieved from <https://4depijler.be/handboek/subsidies-en-steun-van-overheden/de-belgische-ontwikkelingssamenwerking/>
- 4dePijler. (2019b). Wat is de 4de pijler? Retrieved from <https://4depijler.be/4de-pijler/wat-is-de-4de-pijler-2/>
- 11.11.11. (2020). *Inspiratienota 4de Pijlersteunpunt 2020 - strategienota*. Retrieved from 4depijler: <https://4depijler.be/uploads/2020/07/inspiratienota-4de-pijlersteunpunt-2020-1.pdf>
- 11.11.11 (Producer). (2021a). Dekoloniseren. Nu! Praktische inspiratiegids voor rechtvaardige internationale samenwerking. Retrieved from <https://indd.adobe.com/embed/296edf3a-2eea-4784-9281-f7606cc56061>
- 11.11.11. (2021b). *Visie, missie en strategie. 11.11.11 blikt vooruit naar 2026*. Retrieved from 11.11.11: <https://11.be/sites/default/files/2021-02/strategie-2021-2026.pdf>
- 11.11.11 (Producer). (2021c). Woordenlijst met termen over dekolonisatie bestemd ter inspiratie voor Belgische actoren van de internationale solidariteit en de niet-gouvernementele samenwerking. Retrieved from <https://indd.adobe.com/embed/2ad83bbf-8d17-41ac-aea8-f77930837f4d>
- Achterhuis, H., Barrez, D. T., & Tandon, Y. (1993). Het orkest van de Titanic: werken aan andere Noord-Zuid-verhoudingen. In: Brussel: VUB Press/Student Aid.
- Ajl, M. (2021). *A people's Green New Deal*. London: Pluto Press.
- Alcott, B. (2005). Jevons' paradox. *Ecological Economics*, 54(1), 9-21. doi:<https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2005.03.020>
- Alcott, B. (2010). Impact caps: why population, affluence and technology strategies should be abandoned. *Journal of Cleaner Production*, 18(6), 552-560. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2009.08.001>
- Alemazung, J. (2010). Post-Colonial Colonialism: An Analysis of International Factors and Actors Marring African Socio-Economic and Political Development. *The Journal of Pan African Studies*, 3(10), 62-84. Retrieved from <https://www.jpnafrican.org/docs/vol3no10/3.10Post-Colonial.pdf>
- Angeles, L., & Neanidis, K. C. (2015). The Persistent Effect of Colonialism on Corruption. *Economica*, 82(326), 319-349. doi:<https://doi.org/10.1111/ecca.12123>
- Auld, G., Bernstein, S., & Cashore, B. (2008). The New Corporate Social Responsibility. *Annual Review of Environment and Resources*, 33(1), 413-435. doi:<https://doi.org/10.1146/annurev.enviro.32.053006.141106>
- Berlie, L. (2009). *Alliances for sustainable development: business and NGO partnerships*. New York: Palgrave Macmillan.
- Blaut, J. M. (1989). Colonialism and the Rise of Capitalism. *Science & Society*, 53(3), 260-296. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/40404472>
- Bourdieu, P., Pels, D. L., & Hofstede, R. (1989). *Opstellen over smaak, habitus en het veldbegrip*: Van Gennep Amsterdam.
- Braun, V., & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. In *APA handbook of research methods in psychology, Vol 2: Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological*. (pp. 57-71). Washington, DC, US: American Psychological Association.

- Bretschger, L. (2020). Malthus in the light of climate change. *European Economic Review*, 127, 103477. doi:<https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2020.103477>
- Brundtland, G. H. (1987). Our Common Future—Call for Action. *Environmental Conservation*, 14(4), 291-294. doi:<https://doi.org/10.1017/S0376892900016805>
- Chiumento, A., Machin, L., Rahman, A., & Frith, L. (2018). Online interviewing with interpreters in humanitarian contexts. *INTERNATIONAL JOURNAL OF QUALITATIVE STUDIES ON HEALTH AND WELL-BEING*, 13(1), 1444887. doi:<https://doi.org/10.1080/17482631.2018.1444887>
- Cowen, M. P., & Shenton, R. (2003). *Doctrines of development*. London: Routledge.
- Crutzen, P. (2002). Geology of mankind. *Nature* 415: 23.
- Cumbers, A., & Gray, N. (2020). Marxist Geography. In A. Kobayashi (Ed.), *International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition)* (pp. 413-424). Oxford: Elsevier.
- Daly, H. E. (1999). Uneconomic growth: in theory, in fact, in history, and in relation to globalization. *Clemens Lecture Series*, 10. Retrieved from https://digitalcommons.csbsju.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1009&context=clemens_lectures
- De Bruyn, T., & Huyse, H. (2009). *De vierde pijler van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking: voorbij de eerste kennismaking*. Retrieved from <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/5992>
- Deleuil, T. (2012). The Common but Differentiated Responsibilities Principle: Changes in Continuity after the Durban Conference of the Parties. *Review of European Community & International Environmental Law*, 21(3), 271-281. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1467-9388.2012.00758.x>
- Demaria, F., & Latouche, S. (2019). Degrowth. In A. Kothari, A. Salleh, A. Escobar, F. Demaria, & A. Acosta (Eds.), *Pluriverse. A Post-Development Dictionary*. New Delhi, India: Tulika Books.
- Develtere, P., & De Bruyn, T. (2009). The emergence of a fourth pillar in development aid. *Development in Practice*, 19(7), 912-922. doi:<https://doi.org/10.1080/09614520903122378>
- Devine, J. A. (2017). Colonizing space and commodifying place: tourism's violent geographies. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(5), 634-650. doi:<https://doi.org/10.1080/09669582.2016.1226849>
- Dietz, T., & Rosa, E. A. (1994). Rethinking the environmental impacts of population, affluence and technology. *Human ecology review*, 1(2), 277-300. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/24706840>
- Doherty, B., & Doyle, T. (2006). Beyond borders: Transnational politics, social movements and modern environmentalisms. *Environmental Politics*, 15(5), 697-712. doi:<https://doi.org/10.1080/09644010600937132>
- Elbers, W. J. (2012). *The partnership paradox: principles and practice in North-South NGO relations*. Radboud University Nijmegen, Retrieved from <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/91410/91410.pdf>
- Equinox. (2021). *Towards Climate Justice. Rethinking the European Green Deal from a racial justice perspective*. Retrieved from <https://www.equinox-eu.com/>
<https://www.equinox-eu.com/wp-content/uploads/2021/06/Towards-Climate-Justice-Equinox.pdf>
- Erllich, P. R. (1971). *The population bomb*. New York: Ballantine Books.

- Escobar, A. (1995). *Encountering Development. The Making and Unmaking of the Third World*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Fairhead, J., Leach, M., & Scoones, I. (2012). Green Grabbing: a new appropriation of nature? *The Journal of Peasant Studies*, 39(2), 237-261. doi:<https://doi.org/10.1080/03066150.2012.671770>
- Ferguson, J. (1994). *The anti-politics machine: "development," depoliticization, and bureaucratic power in Lesotho*: U of Minnesota Press.
- Ferns, N. (2020). Colonialism as Foreign Aid: Australian Developmental Policy in Papua New Guinea, 1945–75. *Australian Historical Studies*, 51(4), 459-476. doi:<https://doi.org/10.1080/1031461X.2020.1808689>
- Foucault, M. (1971). Orders of discourse. *Social Science Information*, 10(2), 7-30. doi:10.1177/053901847101000201
- Frank, A. G. (1979). *Dependent Accumulation and Underdevelopment*. New York: Monthly Review Press.
- Freire, P. (2001). *Pedagogy of Hope*: Rowman & Littlefield Publishers.
- Gereke, M., & Brühl, T. (2019). Unpacking the unequal representation of Northern and Southern NGOs in international climate change politics. *Third World Quarterly*, 40(5), 870-889. doi:<https://doi.org/10.1080/01436597.2019.1596023>
- Goff, S. (2018). *Mammon's ecology: metaphysic of the empty sign*. Eugene: Cascade Books.
- Goldsmith, E. (1997). Development as colonialism. *The Ecologist*, 27, 69+. Retrieved from <https://link.gale.com/apps/doc/A19619466/AONE?u=anon~6181fe41&sid=googleScholar&id=bb9aa3f1>
- Gómez-Baggethun, E. (2019). Sustainable Development. In A. Kothari, A. Salleh, A. Escobar, F. Demaria, & A. Acosta (Eds.), *Pluriverse. A Post-Development Dictionary*. New Delhi, India: Tulika Books.
- Goris, G. (2016). 1300 organisaties, 35.000 vrijwilligers, 140.000 donateurs, 67 miljoen euro. Mo. Retrieved from <https://www.mo.be/nieuws/1300-organisaties-35000-vrijwilligers-140000-donateurs-67-miljoen-euro>
- Hertogen, E. (2021). *Van liefdadig naar rechtvaardig. 11 stemmen over de toekomst van internationale solidariteit*. Tiel: Lannoo.
- Hickel, J. (2018). *The divide: global inequality from conquest to free markets*. New York: WW Norton & Company.
- Hickel, J. (2019). The contradiction of the sustainable development goals: Growth versus ecology on a finite planet. *Sustainable Development*, 27(5), 873-884. doi:<https://doi.org/10.1002/sd.1947>
- Hickel, J., & Kallis, G. (2020). Is Green Growth Possible? *New Political Economy*, 25(4), 469-486. doi:<https://doi.org/10.1080/13563467.2019.1598964>
- Hicks, R. L., Parks, B. C., Roberts, J. T., & Tierney, M. J. (2008). *Greening aid?: Understanding the environmental impact of development assistance*: OUP Oxford.
- Holifield, R. (2001). Defining environmental justice and environmental racism. *Urban Geography*, 22:1. doi:<https://doi.org/10.2747/0272-3638.22.1.78>
- IPCC. (2022). *AR6 Synthesis Report: Climate Change 2022*. Retrieved from Site UN: <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-cycle/>
- Jackson, T. (2016). *Prosperity without growth: foundations for the economy of tomorrow*. London: Taylor & Francis.
- Johnson, M. N. P., & McLean, E. (2020). Discourse Analysis. In A. Kobayashi (Ed.), *International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition)* (pp. 377-383). Oxford: Elsevier.

- Kelly, D. L., & Kolstad, C. D. (2001). Malthus and Climate Change: Betting on a Stable Population. *Journal of Environmental Economics and Management*, 41(2), 135-161. doi:<https://doi.org/10.1006/jeem.2000.1130>
- Kolk, A., van Tulder, R., & Kostwinder, E. (2008). Business and partnerships for development. *European Management Journal*, 26(4), 262-273. doi:<https://doi.org/10.1016/j.emj.2008.01.007>
- Larrain, J. (2013). The Expansion of Capitalism: Colonialism and Imperialism. In *Theories of development: Capitalism, colonialism and dependency*. Cambridge: Polity Press.
- Lassou, P. J. C., & Hopper, T. (2016). Government accounting reform in an ex-French African colony: The political economy of neocolonialism. *Critical Perspectives on Accounting*, 36, 39-57. doi:<https://doi.org/10.1016/j.cpa.2015.10.006>
- Lewis, T. L. (2003). Environmental aid: Driven by recipient need or donor interests? *Social Science Quarterly*, 84(1), 144-161. doi:<https://doi.org/10.1111/1540-6237.8401009-i1>
- Locher, F., & Fressoz, J.-B. (2012). Modernity's Frail Climate: A Climate History of Environmental Reflexivity. *Critical Inquiry*, 38(3), 579-598. doi:<https://doi.org/10.1086/664552>
- Lorek, S., & Spangenberg, J. H. (2014). Sustainable consumption within a sustainable economy – beyond green growth and green economies. *Journal of Cleaner Production*, 63, 33-44. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.08.045>
- Mahoney, J., & Rodríguez-Franco, D. (2018). Dependency theory. In C. Lancaster & N. van de Walle (Eds.), *The Oxford Handbook of the Politics of Development*. New York: Oxford University Press.
- Martinez-Alier, J. (2002). *The Environmentalism of the Poor. A Study of Ecological Conflicts and Valuation*. Northampton: Edward Elgar Publishing, Inc.
- Marx, K. (1867). Das Kapital. Erster Band. *MEW, Bd, 23*, 743.
- Matthews, S. (2004). Post-development theory and the question of alternatives: a view from Africa. *Third World Quarterly*, 25(2), 373-384. doi:<https://doi.org/10.1080/0143659042000174860>
- Matthews, S. (2010). Postdevelopment theory. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. doi:<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.39>
- McGoey, L. (2015). *No such thing as a free gift: The Gates Foundation and the price of philanthropy*. London: Verso Books.
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens, W. (1972). *The Limits to growth: A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*. New York: Universe Books.
- Michael, S. (2004). *Undermining development. The absence of power among local NGOs in Africa*. Oxford: James Currey.
- Mohai, P., Pellow, D., & Roberts, J. T. (2009). Environmental Justice. *Annual Review of Environment and Resources*, 34(1), 405-430. doi:<https://doi.org/10.1146/annurev-environ-082508-094348>
- Moore, J. W. (2000). Environmental Crises and the Metabolic Rift in World-Historical Perspective. *Organization & Environment*, 13(2), 123-157. doi:<https://doi.org/10.1177/1086026600132001>
- Moore, J. W. (2017). The Capitalocene, Part I: on the nature and origins of our ecological crisis. *The Journal of Peasant Studies*, 44(3), 594-630. doi:<https://doi.org/10.1080/03066150.2016.1235036>

- Mutua, M. W. (2001). Human rights international NGOs: a critical evaluation. *NGOs AND HUMAN RIGHTS: PROMISE AND PERFORMANCE*, Claude E. Welch, Jr., ed, 2010-2004. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=1527213>
- Nega, B., & Schneider, G. (2014). NGOs, the state, and development in Africa. *Review of Social Economy*, 72(4), 485-503. doi:<https://doi.org/10.1080/00346764.2014.958901>
- Nelson, R. H. (2003). Environmental Colonialism: "Saving" Africa from Africans. *The Independent Review*, 8(1), 65-86. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/24562597>
- OECD. (2011). *Towards Green Growth*. Retrieved from <https://www.oecd.org/greengrowth/48012345.pdf>
- OECD. (2018). *What do we know about multilateral aid? The 54 billion dollar question*. Retrieved from Site OECD: https://www.oecd.org/dac/aid-architecture/13_03_18%20Policy%20Briefing%20on%20Multilateral%20Aid.pdf
- OECD. (2021). Official Development Assistance (ODA). Retrieved from <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/official-development-assistance.htm>
- OECD. (2022). Climate-related Official Development Assistance (ODA): A snapshot. In. Paris.
- Ojeda, D. (2012). Green pretexts: Ecotourism, neoliberal conservation and land grabbing in Tayrona National Natural Park, Colombia. *The Journal of Peasant Studies*, 39(2), 357-375. doi:<https://doi.org/10.1080/03066150.2012.658777>
- Palacios, C. M. (2010). Volunteer tourism, development and education in a postcolonial world: conceiving global connections beyond aid. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(7), 861-878. doi:<https://doi.org/10.1080/09669581003782739>
- Patel, R., & Moore, J. W. (2018). *A History of the World in Seven Cheap Things*. London: Verso.
- Peña, G. J. (2015). Is Development a form of Neo-Colonialism? *Dialéctica Libertadora*, 7, 36-42. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Gabriel-Jimenez-Pena/publication/301689041_Is_Development_a_form_of_Neo-Colonialism/links/572237e108ae586b21d3d801/Is-Development-a-form-of-Neo-Colonialism.pdf
- Pickering, J., & Barry, C. (2012). On the concept of climate debt: its moral and political value. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 15(5), 667-685. doi:<https://doi.org/10.1080/13698230.2012.727311>
- Pingeot, L. (2014). corporate influence in the post-2015 process. (ISBN 978-3-943126-12-9.). Retrieved from <http://dnb.d-nb.de>.
- Postgrowth Institute. (2018). Post Growth Institute. For a future that's better, not bigger. Retrieved from <https://www.postgrowth.org/>
- Reinert, E. (2006). Development and Social Goals: Balancing Aid and Development to Prevent 'Welfare Colonialism. *UN Department of Economic and Social Affairs (DESA) Working Papers*, No. 14. doi:<https://doi.org/10.18356/f55652e1-en>
- Reith, S. (2010). Money, power, and donor-NGO partnerships. *Development in Practice*, 20(3), 446-455. doi:<https://doi.org/10.1080/09614521003709932>
- Roberts, J. T., & Parks, B. (2006). *A climate of injustice: Global inequality, north-south politics, and climate policy*. Cambridge: MIT press.
- Robertson, M. M. (2004). The Neoliberalization of Ecosystem Services: Wetland Mitigation Banking and Problems in Environmental Governance. *Geoforum*, 35(3), 361-373. doi:<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2003.06.002>

- Robinson, J. (2004). Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development. *Ecological Economics*, 48(4), 369-384. doi:<https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2003.10.017>
- Rodney, W. (2018). *How europe underdeveloped africa*. London: Verso Books.
- Rutazibwa, O. U. (2010). The Problematics of the EU's Ethical (Self)Image in Africa: The EU as an 'Ethical Intervener' and the 2007 Joint Africa–EU Strategy. *Journal of Contemporary European Studies*, 18(2), 209-228. doi:<https://doi.org/10.1080/14782804.2010.486976>
- Said, E. (1978). *Orientalism: Western concepts of the Orient*. New York: Pantheon.
- Satterthwaite, D. (2009). The implications of population growth and urbanization for climate change. *Environment and Urbanization*, 21(2), 545-567. doi:<https://doi.org/10.1177/0956247809344361>
- Scheyvens, R., Banks, G., & Hughes, E. (2016). The Private Sector and the SDGs: The Need to Move Beyond 'Business as Usual'. *Sustainable Development*, 24(6), 371-382. doi:<https://doi.org/10.1002/sd.1623>
- Schlosberg, D. (2004). Reconceiving Environmental Justice: Global Movements And Political Theories. *Environmental Politics*, 13(3), 517-540. doi:<https://doi.org/10.1080/0964401042000229025>
- Schlosberg, D., & Collins, L. B. (2014). From environmental to climate justice: climate change and the discourse of environmental justice. *WIREs Climate Change*, 5(3), 359-374. doi:<https://doi.org/10.1002/wcc.275>
- Schwalbe, M., Holden, D., Schrock, D., Godwin, S., Thompson, S., & Wolkomir, M. (2000). Generic Processes in the Reproduction of Inequality: An Interactionist Analysis*. *Social Forces*, 79(2), 419-452. doi:<https://doi.org/10.1093/sf/79.2.419>
- Smith, D. J. (2010). Corruption, NGOs, and Development in Nigeria. *Third World Quarterly*, 31(2), 243-258. doi:<https://doi.org/10.1080/01436591003711975>
- Smith, N. (2007). Nature as accumulation strategy. *Socialist register*, 43, 16-36. Retrieved from <https://socialistregister.com/index.php/srv/article/view/5856>
- Stirrat, R. L., & Henkel, H. (1997). The Development Gift: The Problem of Reciprocity in the NGO World. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 554(1), 66-80. doi:<https://doi.org/10.1177/0002716297554001005>
- Stocker, T. (2014). *Climate change 2013: the physical science basis: Working Group I contribution to the Fifth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*: Cambridge university press.
- Stockholm Resilience Center. (2022). Planetary Boundaries. Retrieved from <https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries.html>
- Sustainable Development Goals Belgium. (2022). SDGS. Retrieved from <https://www.sdgs.be/nl/sdgs>
- Tarp, F. (2000). The evolution of the development doctrine and the role of foreign aid, 1950–2000. In *Foreign Aid and Development* (pp. 29-52). London: Routledge.
- Trepagnier, B. (2001). Deconstructing Categories: The Exposure of Silent Racism. *Symbolic Interaction*, 24(2), 141-163. doi:<https://doi.org/10.1525/si.2001.24.2.141>
- United Church of Christ. (2022). Principles of Environmental Justice. Retrieved from <https://www.ucc.org/what-we-do/justice-local-church-ministries/justice/faithful-action-ministries/environmental-justice/principles-of-environmental-justice/>
- United Nations. (1992). *United Nations framework convention on climate change*. New York.

- United Nations. (2020). Global Issue. Climate change. Retrieved from <https://www.un.org/en/global-issues/climate-change>
- Van Acker, T., & Willems, E. (2020). *Implicaties van dekolonisering voor de Vlaamse sector van ontwikkelingssamenwerking. Een aanzet tot reflectie en actie. In opdracht van ngo-federatie en 11.11.11*. Retrieved from Website ngo-federatie: <https://www.ngo-federatie.be/system/files/2020-10/Implicaties%20van%20dekolonisering%20voor%20de%20sector%20van%20ontwikkelingssamenwerking.pdf>
- van den Bergh, J. (2007). Abolishing GDP. SSRN. doi:<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.962343>
- Wallerstein, I. (1983). *Historical Capitalism*. London: Verso.
- Warlenius, R. (2018). Decolonizing the Atmosphere: The Climate Justice Movement on Climate Debt. *The Journal of Environment & Development*, 27(2), 131-155. doi:<https://doi.org/10.1177/1070496517744593>
- Werkgroep Ontwikkelingssamenwerking. (2022). *Ontwerp Actieplan*. Universiteit Antwerpen
- Wijesinghe, S. N., Mura, P., & Bouchon, F. (2019). Tourism knowledge and neocolonialism—a systematic critical review of the literature. *Current Issues in Tourism*, 22(11), 1263-1279. doi:<https://doi.org/10.1080/13683500.2017.1402871>
- Wondirad, A., Tolkach, D., & King, B. (2020). NGOs in ecotourism: patrons of sustainability or neo-colonial agents? Evidence from Africa. *Tourism Recreation Research*, 45(2), 144-160. doi:<https://doi.org/10.1080/02508281.2019.1675269>
- Younas, J. (2008). Motivation for bilateral aid allocation: Altruism or trade benefits. *European Journal of Political Economy*, 24(3), 661-674. doi:<https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2008.05.003>

8 Bijlages

8.1 Lijst met geïnterviewde organisaties

- BOS+
- AFD Leuven – AFD Antwerpen
- Humasol
- Akay Esseboe
- La Niebla Forest
- Ondernemers zonder grenzen
- Izindlovu Fonds
- Sahaya
- Kudimba

8.2 Vragenlijst semi-gestructureerde interviews

ALGEMEEN

- 1) Functie/rol binnen organisatie bevragen en zichzelf voorstellen
 - a. Zou je jezelf kort kunnen voorstellen: naam, organisatie waar je voor werkt of projecten mee doet, job en opleiding?
 - b. Wat is je rol/functie binnen de organisatie? Kan je ook kort de organisatie toelichten?
 - c. Hoe ben je in contact gekomen met de organisatie en hoe lang werk of ben je al betrokken bij de organisatie en/of het project?

SAMENWERKEN EN IMPACT

- 2) Wat zijn jullie hoofdwaarden en visie? En op welke manier komen die tot uiting bij de werking van de organisatie (werkwijze/methodologie)
- 3) Waar voeren jullie projecten voornamelijk uit? Wat is de missie achter jullie projecten?
 - a. Hoe verloopt de samenwerking met partnerlanden en partnerNGO's?
 - b. Zijn er dingen die je in de samenwerking zou veranderen, zoja, wat?
 - c. Zijn er projecten al gebeurd waar je voelde dat het niet in de juiste richting ging?
- 4) Hoe kijkt de lokale bevolking naar jullie NGO en het werk dat jullie doen? Hoe verlopen de contacten?
- 5) Zijn er nog veel andere NGOs in de buurt actief? Zijn dit vooral NGOs uit het GN of Zuiden?
 - a. Wat vindt u hiervan?
- 6) Samenwerkingen met bedrijven en for profit?
- 7) Hoe evalueren jullie projecten achteraf maar ook tijdens het proces?
 - a. Wat is voor jullie organisatie impact?
 - b. Waar ligt volgens jou voornamelijk de focus in de evaluatie?
 - c. Vind je dat er genoeg wordt geluisterd naar kritische stemmen binnen de organisatie?
 - d. Twijfel je soms over de projecten die gedaan worden? Zoja, welke precies en waarom?

VOLUNTOURISM (niet voor iedereen van toepassing)

- 8) Er zijn veel organisaties die vrijwilligerswerk combineren met toerisme. Herken je dit voor het project dat jij hebt gedaan of gaat doen?
 - a. Wat onderscheidt volgens jou jouw project van andere organisaties die gelijkaardige projecten doen?

- b. Vond je dat je genoeg werd voorbereid? Welke voorbereidingsactiviteiten waren er allemaal? Ook qua interculturele communicatie?
- c. Was er een selectieproces? Zo ja, hoe verliep dat?
- d. Werd je nog betrokken na het project? Hoe belangrijk vond/vind je dit?

MILIEURECHTVAARDIGHEID

- 9) Ontwikkelingsprojecten die zich specifiek toespitsen op het klimaat zijn nog niet zo oud als ontwikkelingsprojecten rond bv het verbeteren van onderwijs en gezondheid. In welke mate vindt u dat klimaatprojecten verschillen van de meer traditionele focuspunten?
- a. Waarom is er volgens jou een shift ontstaan? Waarom denk je dat het GN zich hier meer is mee gaan bezighouden?
 - b. Waarom kiezen jullie ervoor om projecten in het GZ uit te voeren rond klimaat, en niet in België?

DUURZAAMHEID

- 10) Hoe kijkt uw organisatie naar duurzaamheid en hoe promoten of proberen jullie dit te promoten?
- 11) Wat is in jullie organisatie duurzame ontwikkeling?

→ Eventueel doorvragen over SDG's

KRITIEK

- 12) Ontwikkelingssamenwerking zijn ook vaak een onderwerp van kritiek. Welke kent of hoor je zoal?
- a. Hoe reageren jullie als organisatie hierop? Wat doen jullie met de kritieken die jullie soms horen?

Stellingen als open vraag te breed blijkt te zijn:

- b. NGO's zijn een vorm van neokolonialisme, waarbij er ongelijke machtstructuren aanwezig zijn.
- c. Klimaat lijkt een neutraal ontwikkelingsterrein, maar wordt evengoed als andere ontwikkelingsdomeinen gebruikt door het Westen om macht over het GZ te houden.
- d. NGO's zijn niet neutraal, omdat ze afhankelijk zijn van donors en rekening moeten houden met hun belangen.
- e. NGO's die zich moeien in het GZ ondermijnen milieurechtvaardigheid omdat ze de agency van actoren daar ontnemen.

8.3 Oorspronkelijke Spaanse en Engelse quotes

- 1) It is more comfortable to like do something in the Global South and keep on living our comfortable lifes in the Global North and say it is all the Global South's fault and they should not use so much plastic or something, while the issue is clearly the Global North.
- 2) Tratar de garantizar un futuro sostenible para nuestro hijos y nietos.
- 3) El Peru es un pais mega diverso, tiene una biodiversidad importantisima, es uno de los paises en el mundo, por esta misma biodiversidad, con el cambio climatico, tiene mucho riesgo de perder parte de esa biodiversidad. Entonces, hay que tomar accion de forma inmediata. Los paises que tienen una menor biodiversidad, no tienen mucho que perder. Pero aqui en Peru, uno o dos grados de cambio puede realmente perder la habitat de plantas y animales bastante importante.
- 4) Creo que es un gran camino, la colaboracion con las empresas. Es una situacion, win-win situatie. Nosotros conseguimos mas apoyo, y ellos consiguen una mejor imagen, mas verde, para su empresa. Ellos ganan, ganamos nosotros. Estamos muy interesados y buscando en este tipo de colaboraciones.

8.4 Geïnformeerde toestemming

GEÏNFORMEERDE TOESTEMMING

Geachte deelnemer,

U wordt uitgenodigd om deel te nemen aan een onderzoek over Vlaamse Ngo's die klimaat gerelateerde projecten uitvoeren in het GZ. Binnen dit onderzoek verzamelt de student van de Universiteit Antwerpen informatie over de visie op globale- en ontwikkelings-samenwerkingen van deze organisaties. U neemt geheel vrijwillig deel aan deze studie en u hebt het recht te weigeren eraan deel te nemen.

Uw identiteit en uw deelname aan deze studie wordt strikt vertrouwelijk behandeld. U zult niet bij naam of op een andere herkenbare wijze geïdentificeerd worden in resultaten in verband met deze studie.

Dit interview zal opgenomen worden om het uittypen te vergemakkelijken. Als u dit liever niet wenst, mag u dat gerust vragen. De verzamelde informatie zal elektronisch verwerkt en geanalyseerd worden om de resultaten van deze studie te bepalen. U hebt het recht te vragen welke gegevens er over u zijn verzameld in het kader van de studie en wat de bedoeling ervan is. U hebt ook het recht om te vragen u inzage in uw persoonlijke informatie te verlenen en er eventueel de nodige verbeteringen in te laten aanbrengen. Het uiteindelijke resultaat wordt in mei 2022 gefinaliseerd en kan aan u bezorgd worden als u dit wenst.

Mocht u nog vragen hebben over dit onderzoek mag u deze altijd nu of achteraf stellen. U kan mij ook altijd contacteren via mail op isaurabonneux@gmail.com of via +32479108525. Indien u meent schade te hebben opgelopen gerelateerd aan het onderzoek of indien u vragen heeft over het onderzoek of uw rechten als studiedeelnemer, nu of tijdens of na uw deelname, dan kan u contact opnemen met de promotor van dit onderzoek, Professor Gert Van Hecken (gert.vanhecken@uantwerpen.be).

Met dit toestemmingsformulier vragen we de expliciete toestemming om het verzamelde materiaal te gebruiken voor dit onderzoek. Hiervoor vragen we uw naam en uw handtekening voor toestemming.

Alvast hartelijk dank voor uw deelname,

Prof. Dr. Gert Van Hecken
Isaura Bonneux

9 Verklaring op eer

Verklaring op Eer

Ik, ondergetekende, aanvaard de volgende voorwaarden en bepalingen van deze verklaring:

In het kader van het uitvoeren van mijn masterproef aan de Universiteit Antwerpen (UAntwerpen) binnen de faculteit Sociale Wetenschappen, zal ik toegang krijgen tot (technische en andere) informatie van UAntwerpen en/of derde partijen, in geschreven, elektronische, mondelinge, visuele of eender welke andere vorm, met inbegrip van (maar niet beperkt tot) documenten, kennis, data, tekeningen, foto's, filmmateriaal, modellen en materialen. Deze informatie wordt gezamenlijk met informatie voortkomend uit het door mij uitgevoerde onderzoek beschouwd als 'Vertrouwelijke Informatie'.

Ik zal de Vertrouwelijke Informatie uitsluitend aanwenden voor het uitvoeren van het onderzoek in kader van mijn studies binnen UAntwerpen. Ik zal:

- a) de Vertrouwelijke Informatie voor geen enkele andere doelstelling gebruiken;
- b) de Vertrouwelijke Informatie niet zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van UAntwerpen op directe of indirecte wijze publiek maken of aan derden bekendmaken.
- c) De Vertrouwelijke Informatie noch geheel noch gedeeltelijk reproduceren.

Aangezien ik bij de creatie van de onderzoeksresultaten in het kader van mijn studies bij UAntwerpen, beroep doe op universitaire middelen en faciliteiten, draag ik hierbij de vermogensrechten van mijn onderzoek over aan Universiteit Antwerpen.

Voor de uitvoering van mijn werk verbind ik mij ertoe om alle onderzoeksdata en ideeën niet vrij te geven tenzij met uitdrukkelijke toestemming van mijn promotor(en).

Na de beëindiging van mijn Masterproef zal ik alle verkregen Vertrouwelijke Informatie en kopieën daarvan, die nog in mijn bezit zouden zijn, aan UAntwerpen terugbezorgen.

Naam: Isaura Bonneux

Adres: Veerstraat 49, 2840 Rumst

Geboortedatum en -plaats : 06/03/2000 te Wilrijk

Datum: 30/05/2022

Handtekening: _____